

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут

**Щорічна Всеукраїнська науково-
практична конференція
молодих вчених**

**«Вдосконалення правового
регулювання прав та
основних свобод людини і
громадянина»**

30 квітня 2020 року

Івано-Франківськ, 2020

ББК 67.9(4УКР)
В25

Редакційна колегія:

Васильєва В.А. - директор навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор;

Микитин Ю.І. - заступник директора навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент;

Козич І.В. - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права;

Квасниця С.М. - завідувач інформаційно-видавничого відділу навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

В25 Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина [Текст] : Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (30 квітня 2020 р.). - Івано-Франківськ, 2020. - 278 с.

У збірник включені тези доповідей учасників щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, яка відбулася 30 квітня 2020 року на базі навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Теоретичні положення і рекомендації учасників конференції щодо удосконалення законодавства України стануть ще одним кроком на шляху розвитку правової думки, формування молодих правників.

ББК 67.9(4УКР)

© Юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020

ПУБЛІЧНЕ ПРАВО. ПОЛІТИКА В СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Вовк А. А.

НЕДОЛІКИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

З метою реалізації положень Стамбульської конвенції було прийнято ряд змін до кримінального законодавства, покликаних заповнити існуючі прогалини у кримінально-правовій політиці у сфері боротьби з домашнім насильством. Нововведення було сприйнято науковцями неоднозначно, оскільки на думку багатьох, своєю появою вони спричинили виникнення колізій у кримінальному законодавстві, чим ускладнили процес притягнення винних до відповідальності.

Аналіз ст. 126-1 КК «Домашнє насильство», дає підстави стверджувати що її диспозиція може тлумачитись неоднозначно. Проблеми пов'язані з даною нормою умовно можна розділити на дві групи: ті, які виникають з тлумачення безпосередньо самої норми і ті, що спричинені конкуренцією з іншими положеннями, які регулюють ті самі або ж суміжні відносини.

Говорячи про проблеми першої групи, то розпочати варто з самого поняття «домашнє насильство». Відповідно до підпункту 3 пункту 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1]. У свою чергу, Кримінальний кодекс під домашнім розуміє фізичне, психологічне і економічне

насильство, відмежовуючи сексуальне за ознакою об'єкта злочину, та передбачає відповідальність за вчинення такого насильства у IV розділі Особливої частини, що об'єднує ті злочини, родовим об'єктом яких є статева свобода та статева недоторканість особи.

На думку Чугунікова І.І. домашнє насильство не може відноситись до кримінально-правових понять. Ефект криміналізації такого явища, як домашнє насильство, не перевищить ефект від можливої криміналізації, скажімо, жіночої злочинності чи злочинності економічної. Проте такий крок цілком здатний викликати доволі серйозні внутрішні кримінально-правові суперечності [2, с. 225]. Він аргументує це тим, що навіть при відмежуванні сексуального насильства від фізичного, психологічного та економічного, стає неможливим визначення основного безпосереднього об'єкта злочину, оскільки ні психологічне, ні економічне насильство на здоров'я особи як основний безпосередній об'єкт не посягають [2, с. 226].

Незрозумілою для деякого з науковців є також залучення до кола потерпілих осіб, що у минулому перебували у шлюбі з кривдником, а також інших осіб, з якими винний перебував у сімейних чи близьких відносинах. Панов М.І. та Гальцова В.В. вважають, що потерпілими можуть бути винятково дійсні члени сім'ї: подружжя, батьки та діти, усиновлювачі (удочерителі) та усиновлені (удочерінні), баба, дід, прабаба, прадід, внуки, правнуки, рідні брати та сестри, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок, які проживають разом та ведуть спільне господарство. Саме на цих осіб вказує Сімейний кодекс України та регулює сімейні особисті немайнові та майнові відносини між ними. Колишні члени подружжя не є членами сім'ї [3, с. 24].

Проблемною також є ознака систематичності вчинення такого насильства, про обов'язковість якої свідчить пряма вказівка на неї у ст. 126-1 КК. Цікавою у цьому зв'язку є точка зору Лизогуба Я.Г., який вважає що законодавець у ст. 126-1 у черговий раз використав не дуже поширену (вочевидь через її оцінний характер) в кримінальному праві України ознаку систематичності. При цьому на відміну від усіх попередніх випадків її нормативного залучення, у диспозиції розглядуваної статті він поєднав її із однією із суб'єктивних ознак, визначивши суспільну небезпечність

домашнього насильства не просто під кутом зору систематичних дій певного виду, а саме – дій, учинених умисно [4, с. 110-111]. Словосполучення «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» описує об'єктивну сторону складу злочину - суспільно небезпечне діяння. Отже, закінченим злочин вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, в результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків [5, с. 78]. Щонайменш трьохкратне вчинення однотипних проти-правних дій виключає можливість оцінювати їх як необережні. Відповідно, необхідності передбачати у нормі знаку умисності і ознаку систематичності немає.

Друга група проблем, спричинена конкуренцією з іншими нормами, провокує виникнення ще більшої плутанини при правозастосуванні. Ст. 126-1 КК прямо конкурує зі ст. 173-2 КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або повідомлення про місце свого тимчасового перебування». Відмежовувати ці норми можна за уже згаданою тут ознакою систематичності. Для притягнення особи до кримінальної відповідальності не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в терміновому заборонному приписі, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства. Звісно, для доказування факт документування має значення, але не більше, ніж інші передбачені законом докази – показання потерпілих, свідків, висновки експертиз тощо [5, с. 78]. Проте, чи матиме місце в такому випадку подвійне інкримінування? Адже відомо, що діяння не може бути ознакою злочину, якщо воно отримало правову оцінку як адміністративний проступок.

Цілий ряд питань виникає щодо застосування норм Особливої частини КК, що передбачають відповідальність за посягання на здоров'я особи після криміналізації діянь передбачених ст. 126-1. Для уникнення цього необхідне детальне тлумачення цих норм та чіткі рекомендації щодо їх застосування правоохоронними органами та органами правосуддя.

На останок необхідно підкреслити, що наведені недоліки не є вичерпними, перелік зауважень можна продовжувати. Кількість

критики новел свідчить про прояв недосконалості законодавчої техніки, відсутність збалансованості нових та уже звичних положень.

1. *Про запобігання та протидію домашньому насильству [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.*
2. *Чугуніков І. І. Підстава кримінальної відповідальності та тенденції розвитку кримінального законодавства України. Підприємництво, господарство і Право. 2018. №9. С. 223–233.*
3. *Панов М. І., Гальцова В. В. Проблеми кримінальної відповідальності за насильство в сім'ї. Юридична Україна. 2019. №3. С. 19–28.*
4. *Лизогуб Я. Законодавча реалізація концепції запобігання домашньому насильству в статті 126-1 Кримінального кодексу України. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу, м. Київ, 27 вересня 2019 р., Національна академія прокуратури України, Київ, 2019. С. 110–113.*
5. *Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка.–К.: Ваіте, 2019. – 288 с.*

Збирак Т.В.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТОВІРНУ ІНФОРМАЦІЮ В УКРАЇНІ

Як відомо, 20 січня 2020 року Міністерством культури, молоді та спорту розроблено та подано до Верховної Ради України проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення національної інформаційної безпеки та права на доступ до достовірної інформації» для боротьби з інформаційними фейками. Слід зазначити, що це не єдиний проект альтернативним є проект «Про медіа». Дані законопроекти спрямовані на врегулювання суспільних відносин пов'язаних з діяльністю засобів масової інформації, які здійснюють вплив на різноманітні соціальні сфери та суспільство в цілому, виступають посередником між людиною та соціальними групами. Даним законопроектом передбачено ряд нововведень, зокрема це стосується визначення дезінформації, електронної системи довіри до ЗМІ, встановлення індексу довіри. З огляду на це актуальним є питання аналізу дано-

го законопроекту щодо адміністративно-правового забезпечення права на достовірну інформацію в Україні.

Як зазначено в проєкті метою регулювання є захист прав громадян на отримання достовірної та збалансованої інформації, прозорість діяльності поширювачів масової інформації та забезпечення національної інформаційної безпеки України [1].

Існує прогалина у законодавчому визначенні поняття «дезінформація» і визначенні критеріїв інформації, яка є потенційно шкідливою для учасників інформаційних відносин. Деінформація – недостовірна інформація з питань, що становлять суспільний інтерес, зокрема стосовно національної безпеки, територіальної цілісності, суверенітету, обороноздатності України, права українського народу на самовизначення, життя та здоров'я громадян, стану довкілля.

В умовах значного впливу ЗМІ на суспільну думку і виникнення кризових явищ встановлення індикаторів громадської думки про ЗМІ є актуальним. Дослідженням рівнем довіри до ЗМІ, в Україні займаються такі провідні організації, як Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва, Центр Разумкова, а також Київський міжнародний інститут соціології. В центрі уваги стоять такі питання як довіра до ЗМІ разом з іншими соціальними інститутами [2]. Проєктом закону вперше на законодавчому рівні вводяться такі дефініції як «електронна система довіри» та «індекс довіри».

Електронна система довіри – інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збору, фіксації та поширення інформації про найважливіші питання національного інформаційного простору, яка, зокрема, забезпечує автоматизацію документообігу, пов'язаного з поданням, розглядом та обліком заяв і запитів Уповноваженого з питань інформації.

Індекс довіри – показник, спрямований на інформування отримувача інформації про ступінь дотримання поширювачем масової інформації, що розповсюджує новини, інші інформаційні або інформаційно-аналітичні матеріали, і його журналістами норм чинного законодавства та професійної етики журналіста.

Адміністративно-правове забезпечення права на достовірну інформацію згідно з Проєктом закону є визначення правово-

го статусу професійного журналіста, запровадження інституту Уповноваженого з питань інформації, правовий статус поширювачів інформації.

Якщо характеризувати правовий статус професійного журналіста, то законотворець хоче обмежити коло осіб, які можуть вважатися журналістами та позбавити спеціальних прав усіх інших. Згідно з проектом, професійний журналіст - це журналіст, що на постійній, професійній основі збирає, одержує, створює, редагує або поширює масову інформацію та є членом Асоціації професійних журналістів України. Проектом також передбачено права та обов'язки професійного журналіста, що розкриває правовий статус.

Важливим є також правовий статус поширювачів інформації – це фізична або юридична особа, в тому числі суб'єкт у сфері медіа, що створює та/або збирає і поширює масову інформацію. Поширювачі масової інформації несуть відповідальність за достовірність поширюваної ними інформації. Перевірка достовірності інформації, що становить суспільний інтерес, зокрема стосовно національної безпеки, територіальної цілісності, суверенітету, обороноздатності України, права українського народу на самовизначення, життя та здоров'я громадян, стану довкілля, перед її масовим поширенням, включає перевірку її правдивості у власника інформації, встановлення наявності офіційного джерела інформації, відсутності заяв на сайті Уповноваженого стосовно дезінформації.

Практика зарубіжних країн показує, що крім розгляду скарг, омбудсмен або інформаційний уповноважений здійснює моніторинги щодо стану доступу до інформації в країні, видає рекомендації, займається навчанням та інформуванням державних службовців про їх обов'язок надавати суспільно важливу інформацію, інформує громадськість про порядок доступу до інформації, вносять рекомендації відносно вдосконалення законодавства в сфері доступу до інформації. Жодної з цих функцій не здійснюється уповноваженим з прав людини [3, с.120].

З метою сприяння захисту прав громадян України і суспільства в цілому на доступ до достовірної, об'єктивної та повної інформації та захисту національного інформаційного простору

України діє Уповноважений з питань інформації (далі – Уповноважений). Уповноважений є посадовою особою, статус якої визначається цим законом. Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту прав і свобод людини і громадянина, не відмінняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод. Уповноважений у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Як підсумок слід зазначити, що визначення на рівні законопроекту мети, завдань та напрямів адміністративно-правового забезпечення права кожного на достовірну інформацію дозволило б надати діяльності органів держави, на яких покладено відповідно функції, більшої змістовності та цілеспрямованості. Адміністративно-правове забезпечення права на достовірну інформацію здійснюється через визначення правового статусу професійних журналістів, поширювачів інформації, розуміння поняття «дезінформації», встановлення електронної системи довіри та індексу довіри.

1. *Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення національної інформаційної безпеки та права на доступ до достовірної інформації»*. URL: https://tkms.gov.ua/files/pdf/Disinformation_Draft_2020.pdf
2. *Каверіна А.С. Довіра до ЗМІ: мікро та макрорівень. Грані. №12 грудень 2014*. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/789/799>
3. *Тарадай С.М. Адміністративні процедури забезпечення права громадян на доступ до публічної інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.М. Тарадай. - Київ, 2012. - 217с.*

ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ: TERRA INCOGNITA

Питання функцій кримінально-правової політики являється малодослідженим у сучасній науці. Автори, які досліджували загальні питання кримінально-правової політики, не зосереджуються на переліку і змістовому наповненню її функцій, вирішуючи якісь свої наукові завдання. В багатьох випадках дослідники прирівнюють функції кримінального права та кримінально-правової політики (детальніше у пп.1.5.).

Фактично на сьогодні є лише одна публікація П. Л. Фріса, яка безпосередньо присвячена цьому питанню. Вчений справедливо вважає, що система функцій кримінально-правової політики є подібною від системи функцій правової політики держави у цілому і системи функцій політики у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема. П. Л. Фріс вважає, що до функцій політики в сфері боротьби зі злочинністю належать:

1) консолідаційна функція (забезпечення єдності підходів кримінально-правової, кримінальної процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політик);

2) доктринально-концептуальна функція (забезпечення єдності політики у сфері боротьби зі злочинністю на підставі розробки єдиної доктрини та концепції боротьби зі злочинністю як у цілому, так і в розрізі окремих її видів);

3) аналітична функція (забезпечення наявності вихідних даних для розробки доктрини і концепції боротьби зі злочинністю);

4) координаційна функція (забезпечення єдності нормативно-регулювання боротьби зі злочинністю);

5) міждержавна функція (забезпечення єдності політики у сфері боротьби зі злочинністю в Україні з політикою у сфері боротьби зі злочинністю, яка здійснюється світовим співтовариством);

6) виховна функція (забезпечення розуміння політики у сфері боротьби зі злочинністю громадянами та виконання ними норм галузей права, що входять до так званого кримінального блоку).

Водночас, на його думку, функціями кримінально-правової політики є:

1) реалізація інтересів соціальних груп у питаннях забезпечення охорони найважливіших суспільних відносин (функція кримінально-правової охорони);

2) забезпечення урегульованості кримінальних правовідносин (регулятивна функція);

3) забезпечення наступності та інноваційних підходів у питаннях кримінально-правового забезпечення охорони суспільних відносин (історико-інноваційна функція);

4) раціоналізація механізмів забезпечення кримінально-правового захисту, подолання існуючих суперечностей, спрямування законодавця на пошук зважених рішень (доктринально-концептуальна функція);

5) раціоналізація та інтенсифікація застосування закону про кримінальну відповідальність із метою досягнення максимальної ефективності та забезпечення єдності правозастосування (раціоналізаційно-інтенсифікаційна функція);

6) узгодження забезпечення основ єдності боротьби зі злочинністю з іншими елементами політики у сфері боротьби зі злочинністю (інтеграційно-регулятивна функція);

7) узгодження основ єдності забезпечення кримінально-правової охорони суспільних відносин із міжнародними підходами до цього питання (міжнародна функція) .

Можливо, вперше в кримінально-правовій науці, в даній публікації на основі співвідношення загального та спеціального, П. Л. Фріс називає та коротко характеризує зміст функцій політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правової політики. Безумовно, не применшуючи значення такого дослідження, слід, на превеликий жаль, констатувати, що його в сучасних умовах явно недостатньо, тому питання функцій кримінально-правової політики залишається фактично у постановочному варіанті.

Можливо, вперше в кримінально-правовій науці, в даній публікації на основі співвідношення загального та спеціального, П. Л. Фріс називає та коротко характеризує зміст функцій політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правової політики. Безумовно, не применшуючи значення такого дослідження,

слід, на превеликий жаль, констатувати, що його в сучасних умовах явно недостатньо, тому питання функцій кримінально-правової політики залишається фактично у постановочному варіанті.

Можливо, вперше в кримінально-правовій науці, в даній публікації на основі співвідношення загального та спеціального, П. Л. Фріс називає та коротко характеризує зміст функцій політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правової політики. Безумовно, не применшуючи значення такого дослідження, слід, на превеликий жаль, констатувати, що його в сучасних умовах явно недостатньо, тому питання функцій кримінально-правової політики залишається фактично у постановочному варіанті.

Можливо, вперше в кримінально-правовій науці, в даній публікації на основі співвідношення загального та спеціального, П. Л. Фріс називає та коротко характеризує зміст функцій політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правової політики. Безумовно, не применшуючи значення такого дослідження, слід, на превеликий жаль, констатувати, що його в сучасних умовах явно недостатньо, тому питання функцій кримінально-правової політики залишається фактично у постановочному варіанті.

Можливо, вперше в кримінально-правовій науці, в даній публікації на основі співвідношення загального та спеціального, П. Л. Фріс називає та коротко характеризує зміст функцій політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правової політики. Безумовно, не применшуючи значення такого дослідження, слід, на превеликий жаль, констатувати, що його в сучасних умовах явно недостатньо, тому питання функцій кримінально-правової політики залишається фактично у постановочному варіанті.

Фріс П. Л. До питання про функції кримінально-правової політики. Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матер. міжн. наук.-практ. конф. 9-10 жовтня 2014 р. Харків, 2014. С. 75-78.

Козич І.В. Функції кримінально-правової політики (на прикладі протидії торгівлі людьми) // Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали II Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 16-17 березня 2018 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. 214 с. С.80-85.

THE PROBLEMS OF OBJECTS AND SUBJECTS OF CONSTITUTIONAL VIOLATIONS

The object of constitutional offenses is public relations regulated by constitutional law. At the same time, the object of a constitutional violation can be differentiated into the following varieties:

1) common object – all constitutional legal relations are regulated by the norms of the Constitution of Ukraine and constitutional laws;

2) group object – a certain group of constitutional legal relations aimed at constitutional tort (for example, the foundations of the constitutional system of Ukraine, the constitutional foundations of the legal status of an individual, the constitutional form of government in Ukraine, the constitutional form of the territorial structure of Ukraine, the constitutional foundations of local government, the constitutional foundations of the functioning of institutions civil society);

3) immediate object – a specific constitutional relationship against which a constitutional tort infringes (for example, an encroachment on state sovereignty and independence of Ukraine, violation of the integrity and inviolability of the state territory of Ukraine, violation of people's sovereignty, seizure (usurpation) of power or misappropriation of authority, violation of the principles of political , economic and ideological pluralism, an attempt to introduce compulsory ideology or censorship, cancellation, unlawful on restricting the rights and freedoms of people or a citizen or obstructing their implementation, violation of the established procedure for the formation of state authorities and their officials, unlawful suspension or termination of powers of local authorities, the creation of unions of citizens by illegal armed groups, etc.).

The subjects of constitutional violation and constitutional legal responsibility are those subjects of constitutional law of Ukraine who are endowed with constitutional tort.

Constitutional tort has two types of entities:

1) individual (citizens of Ukraine, deputies of all representative bodies of state power and local self-government; officials);

2) collective (public authorities, local governments, associations of citizens and other social entities (for example, committees and commissions of representative bodies, election commissions).

The following subjects of constitutional violations can be distinguished:

1) the state should bear constitutional legal responsibility in all cases when it does not fulfil its officially assumed obligations, if as a result of this damage is caused to anyone. This is confirmed in chapter 56 of the Constitution of Ukraine, according to which everyone has the right to compensation at the expense of the state or local authorities of material and moral damage caused by illegal decisions, actions or inaction of state authorities, local authorities, their officials and officials in the exercise of their powers [1];

2) the people of Ukraine, in accordance with chapter 5 of the Constitution of Ukraine is the only source of power, and therefore is responsible for the formation of public authorities through elections and for the adoption of major government decisions through a referendum;

3) individuals who are subjects of constitutional legal responsibility, if they: have the citizenship of Ukraine; have reached 18 years; are competent. In some cases, citizens of Ukraine can bear constitutional legal responsibility only if they have the special legal capacity of a deputy, an official, and the like;

4) elected state bodies and the system of local self-government – the Supreme Council of Ukraine, the President of Ukraine and local self-government bodies are responsible, first of all, to the citizens who elect them, but not only. This may be the responsibility for violating the norms of the Constitution of Ukraine and the like;

5) public authorities are responsible in case of violation of constitutional legal norms by them. However, in some cases (for example, the Government of Ukraine) they can also be subjects of political responsibility;

6) judicial authorities and judges – in the form of their election and appointment. In addition, their responsibility closely borders on disciplinary liability [2];

7) the top management of law enforcement bodies – the Prosecutor General, the Minister of Internal Affairs, the chairman of

the Security Service of Ukraine, the formation and recall of which is also influenced by the parliament and the President of Ukraine. There is also a combination of constitutional and disciplinary liability.

1. Конституція України від 28.06.1996 року з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Конституційно-правова відповідальність. URL: <http://bookmeta.com/book/62-konstytucijne-pravo-ukrayini-rozdil-2/7-glava-4-konstytucijno-pravova-vidpovidalnist.html>.

Микитин Ю.І.

ОСНОВНІ ВИДИ ДЖЕРЕЛ (ФОРМ) КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Джерела (форми) кримінально-процесуальної політики відображають кримінально-процесуальну політику тієї чи іншої країни-члена Європейського Союзу.

П.Л. Фріс, зазначає, що Конституція як джерело визначає основні, базові підходи до формування кримінально-правової політики. Конституція у своїх нормах визначає саму необхідність здійснення боротьби зі злочинністю, недопустимість порушень законів [1, с. 50].

Джерела кримінально-процесуальної політики, на думку О.Б. Загурського, – це форма вираження кримінально-процесуальної політики тієї чи іншої держави. Як він підкреслює, саме в джерелах кримінально-процесуальної політики декларуються мета, завдання і напрямки кримінально-процесуальної політики держави, основні принципи її реалізації, визначаються головні пріоритети в сфері розслідування, судового розгляду і вирішення кримінальних справ [2, с.116].

За загальноприйнятим визначенням, відправним джерелом сучасного кримінального процесуального законодавства є Конституція України [3, с.39].

Як слушно зазначає О.М. Дроздова норми Конституції є концептуальною основою кримінально-процесуального права, яка визначає стратегію його розвитку і застосування [4, с. 153], що фактично корелюється з основою кримінально-процесуальної

політики. Її позицію розвиває В. А. Трофименко, який зазначає, що суттєвий вплив на формування концептуально нової кримінальної процесуальної політики держави здійснює Конституція [5, с.133].

Ю. К. Якимович розглядає Конституцію як основу закладення принципів кримінальної політики і кримінально-процесуального законодавства [6, с.86].

Отже, провідну роль серед джерел кримінально-процесуальної політики, звичайно, відіграє основний закон – Конституція.

Крім Конституції, до джерел кримінально-правової політики П. Л. Фріс відносить закони, укази президента, рішення конституційного суду та інших вищих судових інстанцій, ратифіковані міжнародні договори [1, с.50]. О. Б. Загурський екстраполюючи дану позицію на кримінально-процесуальну політику виділяє такі джерела: конституція, міжнародні договори, закони, рішення конституційного суду, укази президента, накази генерального прокурора, міністерства внутрішніх справ, постанови верховного суду та рішення Європейського суду з прав людини [7, с. 58].

Практично, для всіх країн-членів ЄС, що належать до континентальної (романо-германської) моделі (типу) кримінально-процесуальної політики характерним є наявність кодифікованих актів, які регулюють кримінально-процесуальні відносини та в яких одночасно закладені основні завдання, принципи і способи реалізації кримінально-процесуальної політики.

До основних, базових джерел (форм) кримінально-процесуальної політики країн-членів ЄС належать конституції (конституційні закони), кодифіковані кримінально-процесуальні акти, окремі закони, які визначають завдання, принципи, шляхи реалізації кримінально-процесуальної політики.

1. Фріс П.Л. *Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: монографія*. К.: Атіка. 2005. 329 с.
2. Загурський О. Б. *Джерела кримінально-процесуальної політики України*. Юридична Україна. 2011. № 9. С. 112-117.
3. Письменний Д. П. *Удосконалення кримінального процесуального законодавства України: стан і перспективи*. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 38-47.
4. Дроздов О. М. *Конституція України як джерело кримінально-процесуального права України*. Юридичний журнал. 2007. № 7-8. С. 153-154.

5. Трофименко В. А. Кримінальна процесуальна форма в контексті сучасної кримінальної процесуальної політики. Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 1. С. 130-140.
6. Якимович Ю.К. Уголовная политика и уголовно-процессуальное законодательство. Вестник Томского государственного университета. Право. 2014. №3 (13). С. 84-88.
7. Загурський О.Б. Кримінальна процесуальна політика України: історико-правовий аспект: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. 215 с.

Розвадовський В.І.

ПРОБЛЕМИ ОФІЦІЙНОГО ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЗМІСТ ТА ФОРМА

Невід'ємною частиною у частині поєднання правотворчої та правозастосовної діяльності є тлумачення правових норм, а особливо – їх офіційне тлумачення. Саме тому беззаперечним залишається той факт, що тлумачення правових норм має практичне значення, забезпечуючи всебічність, компетентність та об'єктивованість у просторі, часі та за колом осіб. Адже нормативно-правові акти є всезагальними, а випадок, до якого вони застосовуються, – одиничний. За таких обставин виникає потреба офіційного тлумачення загальної норми та з'ясування того, чи можливо її реалізувати у конкретному випадку та щодо конкретних суб'єктів конституційно-правових відносин.

Погоджуюсь із думкою науковців про те, що потреба офіційного тлумачення права часто виникає через можливі протиріччя між його формою та змістом. Адже зміст права знаходить свій вираз у нормативно-правових актах, які не завжди в повній мірі відображають волю законодавця. Крім того, офіційне тлумачення права необхідно в силу протиріччя між формальним характером правових норм і динамікою суспільних відносин.

Таким чином, необхідність тлумачення норм права обумовлена їх загальним та абстрактним характером, мовною формою їх зовнішнього виразу, системністю, всебічністю.

Сам термін «тлумачення» (*interpretatio*) має багато визначень. Так, на переконання З. Куня «тлумачення – це давати пояснення до чого-небудь; пояснювати значення чогось, допомогти розуміти

щось; висловити своє розуміння чого-небудь; давати своє освітлення фактів, явищ; трактувати» [1, с. 752].

В той же час В. Лучін визначає тлумачення як «вид правової діяльності Конституційного Суду, що здійснюється в особливій процедурі, спрямований на реалізацію норм Основного Закону, підвищення її авторитету, охорону його норм, запобігання конституційних правопорушень [2, с. 534].

В. Скомороха вважає, що тлумачення полягає в з'ясуванні, інтерпретації положень, понять, формулювань Конституції та законів, а також результат цієї діяльності, викладений в акті тлумачення [3, с. 420].

В юридичній практиці важливе місце займає офіційне тлумачення правової норми, яке здійснюється компетентними державними органами, формулюється в спеціальному акті та формально є обов'язковим для певного кола осіб роз'ясненої норми. Відповідно, таке тлумачення має юридичні наслідки. За формою офіційне тлумачення виражається в актах тлумачення, а саме – інтерпретаційних актах.

Таким чином, проблема офіційного тлумачення продовжує бути актуальною і в сучасних умовах, оскільки йдеться про реалізацію норм Основного Закону, що, в свою чергу, відображає розвиток правової системи України.

На переконання Ю. Тодики, проблема офіційного тлумачення правових норм є актуальною не тільки для конституційної юстиції, а і для законодавчого органу та інших суб'єктів інтерпретаційної діяльності. Це важливо і в тому аспекті, що результати тлумачення Конституції і Законів України – це гостра не тільки юридична, а й політична проблема. Вона торкається досить істотних економічних інтересів різних соціальних угруповань. Саме тому вона заслуговує на глибокий науковий аналіз [4, с. 55-56].

В сучасних умовах розвитку державотворення, дотримання принципу верховенства права та особливо безумовному додержанні Основного Закону вагоме місце займає Конституційний Суд України. Фактично заснування Л. П. Юзьковим доктрини конституційної юстиції стало кроком на шляху впровадження конституційної законності, підвищення правової культури, роз-

Проблеми офіційного тлумачення конституції України в конституційному провадженні: зміст та форма витку демократичних засад громадянського суспільства [5, с. 12-13].

Як відомо, офіційне тлумачення може бути офіційним або казуальним. Саме Конституційний Суд України під час вирішення поточних справ про офіційне тлумачення Конституції за конституційним поданням або конституційним зверненням відповідних суб'єктів реалізує нормативне тлумачення як загальне.

У той же час, при вирішенні питань щодо конституційності правових актів, міжнародних договорів, надання висновку відповідність законопроектів ст. 157 та ст. 158 Конституції України у своєму провадженні реалізує казуальне тлумачення. Фактично, у процесі здійснення казуального тлумачення Конституційний Суд України інтерпретує норми Основного Закону додатково з метою ефективного розгляду справ.

Окрім того, проблема офіційного тлумачення залишається практичною в тому розумінні, що її вирішення спрямоване на розв'язання юридичних справ, подолання конфліктних ситуацій, усунення колізій між правовими нормами, які ведуть до порушення системності правового регулювання і тим самим впливають на легітимність Основного Закону держави.

М. Матузов доводить, що законодавчі колізії заважають нормальній, злагодженій роботі правової системи, нерідко порушують права громадян, позначаються на ефективності правового регулювання, стані законності і правопорядку, правосвідомості і правовій культурі суспільства [6, с. 231].

Отже, Конституційний Суд України у своєму провадженні намагається встановити зв'язок між текстом Основного Закону та громадянським суспільством щодо захисту їх прав і свобод, економічних, соціальних та політичних інтересів. Удосконалюючи Конституцію України, орган конституційної юстиції шляхом офіційного тлумачення не змінює її основного тексту. Суд усуває колізії між правовими нормами, невизначеність термінів, вкладає в конституційну дефініцію науковий та практично-прикладний зміст.

За таких обставин однією з важливих функцій Конституційного Суду України і є вирішення питань про відповідність норма-

тивно-правових актів Конституції України через процедуру офіційного тлумачення.

Однак, після судової реформи 2016 року повноваження Конституційного Суду України стосовно офіційного тлумачення законів були обмежені. Залишено тільки повноваження щодо офіційного тлумачення Конституції України (ч.2 ст. 150) [7].

02 червня 2016 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», яким передбачено новий конституційний механізм захисту прав і свобод фізичних та юридичних осіб через запровадження інституту конституційної скарги. Конституційні зміни вступили в дію з 30 вересня 2016 року [7].

Відповідно, ці зміни торкнулися і Закону України «Про Конституційний Суд України» (ст.ст. 55-56) [8].

Така новела щодо захисту прав та свобод юридичних і фізичних осіб через конституційну скаргу є надзвичайно важливою. Проте орган конституційної юстиції на протязі 2016-2019 років розглянув по суті, лише 6 таких скарг із 1539, які до нього були подані [9 с.20].

За таких обставин приходимо до висновку, що офіційне тлумачення законів та інших правових актів до цієї реформи забезпечувало надійний, ефективний конституційний захист прав і свобод людини і громадянина.

Отже, для вирішення проблеми захисту прав людини і громадянина необхідно на законодавчому рівні внести зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України» в редакції від 13.07.2017 року щодо розширення права офіційного тлумачення законів та інших правових актів. Такий підхід дасть можливість з часом набути певного процесуального досвіду суддям конституційної юстиції по розгляду конституційних скарг та усунути наявну проблему захисту прав суб'єктів звернення.

1. Куньч З. Й. *Універсальний словник української мови*. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2005. С. 752.
2. Лучин В. О. *Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации*. М.: БНИТИ – ДАНА. 2002. С 534.
3. Скомороха В. Є. *Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики*. К.: «МА-ЛЕСЯ», 2007. С. 419-421.

4. Тодика Ю. М. *Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом* // Вісник Академії правових наук України. 2001. № 2 (25). С. 55-56.
5. Розвадовський В. І. *Європейські спільні демократичні цінності та конституційний процес в Україні: проблеми теорії та практики. Матеріали круглого столу. Івано-Франківськ. 2018. С. 12-15.*
6. Матузов Н. И. *Коллизия в праве: причины, виды и способы разрешения* // Правоведение. 2000. № 5 С. 225-236.
7. *Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII* // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532.
8. *Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII* // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376.
9. *Звіт з моніторингу діяльності Конституційного Суду України щодо розгляду конституційних скарг. Підготовлено за підтримки USAID «Нове правосуддя» 24.06.2029 р. с. 20*

Устінський А.В.

ЗУПИНЕННЯ ПЕРЕБІГУ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ВИЗНАЧЕНИХ КАС УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВСТАНОВЛЕННЯМ КАРАНТИНУ В СВІТЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [1].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – Закон) у Кодексі адміністративного судочинства розділ VI «Прикінцеві положення» доповнити пунктом 3 такого змісту:

«3. Під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хворо-

би (COVID-19), строки, визначені статтями 47, 79, 80, 114, 122, 162, 163, 164, 165, 169, 177, 193, 261, 295, 304, 309, 329, 338, 342, 363 цього Кодексу, а також інші процесуальні строки щодо зміни предмета або підстави позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог, подання доказів, витребування доказів, забезпечення доказів, а також строки звернення до адміністративного суду, подання відзиву та відповіді на відзив, заперечення, пояснень третьої особи щодо позову або відзиву, залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви, пред'явлення зустрічного позову, розгляду адміністративної справи, апеляційного оскарження, розгляду апеляційної скарги, касаційного оскарження, розгляду касаційної скарги, подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами продовжуються на строк дії такого карантину.

Строк, який встановлює суд у своєму рішенні, не може бути меншим, ніж строк дії карантину, пов'язаного із запобіганням поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [2].

З одного боку зважаючи на введені карантинні заходи та обмеження в фізичному доступі учасників процесу до судів, такі зміни видаються логічними та спрямованими на недопущення порушення права на захист.

Проте, вже зараз зрозуміло, що він є занадто прямолінійним, не враховує особливостей здійснення адміністративного судочинства, частково порушує права особи на справедливий суд і створює підстави для штучного та необґрунтованого затягування розгляду та вирішення адміністративних справ.

Адже, в провадженні адміністративних судів безліч справ, швидкість вирішення яким прямо виражається на майновому стані позивача, який порушено внаслідок незаконних дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

До прикладу, оскарження рішень про зупинення реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних податкової накладної/розрахунку коригування, рішень про відмову у призначенні або перерахунку пенсій тощо. Вказані справи, як правило, є малозначними та розглядаються у спрощеному провадженні без виклику сторін.

Зазначеним вище Законом продовжено такі критично важливі строки, як строк подання заяв по суті справи в суді першої інстанції та строк розгляду справи, а також строки на подання апеляційної скарги.

Суб'єкти владних повноважень отримали законодавчі підстави для затягування строку подання заяв по суті справи.

Навіть якщо сторони не бажають скористатися правом на апеляційне оскарження чи укладуть угоду про примирення, рішення суду не набере законно сили до закінчення карантину.

Наразі створено ситуацію в якій продовження процесуальних строків є «законною підставою» для зловживання процесуальними правами збоку суб'єктів владних повноважень, які не «спішать» вчиняти відповідні процесуальні дії чекаючи закінчення карантину.

Згідно ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [3].

Тобто, основною метою адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, а не навпаки.

Чинний КАС України закріплює право особи на поновлення та продовження практично будь-якого процесуального строку за наявності поважних причин його пропуску. І встановлення Кабінетом Міністрів України карантину власне може визнаватись сумами як поважна причина за наявності відповідних передумов (наприклад, перебування працівників суб'єкта владних повноважень у відпустках, простій, тощо).

Відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 121 КАС України суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли цим Кодексом встановлено неможливість такого поновлення.

Встановлений судом процесуальний строк може бути продовжений судом за заявою учасника справи, поданою до закінчення цього строку, чи з ініціативи суду [3].

Інститути поновлення та продовження процесуального строку дозволяє особам, які не реалізувати свої права та обов'язки з поважних причин пропустили процесуальні строки.

В той суд може відхиляти явно необґрунтовані заяви та забезпечувати вирішення справ у встановлені законом процесуальні строки.

Таким чином, в світлі можливого продовження карантину, законодавцю слід усунути існуючі недоліки з тим, щоб справи, які уже перебувають у провадженні судів були розглянуті та завершені.

Крім того, наведені зауваження слід врахувати при можливому продовженні процесуальних строків у випадку виникнення подібних ситуацій у майбутньому.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 03.04.2020р.).
2. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020р. № 540-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-IX> (дата звернення 03.04.2020р.).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005р. № 2747-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 03.04.2020р.).

Федорончук А.В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД ДІЇ КАРАНТИНУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З початком пандемії та поширенням вірусу в Україні з'явилась велика кількість ініціатив, які покликані допомагати лікарям та незахищеним верствам населення.

В складних для суспільства ситуаціях надійною опорою вотре виступили інститути громадянського суспільства. Під інститутами громадянського суспільства слід розуміти громадські

об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки, організації роботодавців та їх об'єднання, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства [1].

Здатність до самоорганізації українці продемонстрували під час Революції Гідності, коли відбувалася анексія Криму та вторгнення на Донбас. І от під час карантину та обмежувальних заходів через коронавірус волонтери знову повертаються у перші ряди підтримки тих, хто цього потребує. Ми завжди вміли об'єднуватися та бути згуртованими, особливо під час кризових ситуацій.

Згідно п. 1 постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 р. № 211, з 12 березня 2020 р. до 24 квітня 2020 р. на всій території України встановлено карантин [2].

Можна відмітити, що діяльність інститутів громадянського суспільства з приводу боротьби з коронавірусом характеризується високим рівнем ініціативності та самоорганізації. Адже, з моменту запровадження карантину в країні, появилось безліч ініціатив, які намагались своєчасно і ефективно реагувати на прогалини в управлінні у сфері охорони здоров'я та забезпеченні медичних працівників засобами індивідуального захисту, а також забезпеченні пацієнтів ліками та медичним обладнанням. Такі ініціативи виявились надзвичайно дієвими через те, що вони виникали, як правило на місцевому рівні, тобто в осередках спалаху захворювання. В той час як органи державної влади намагались комплексно вирішити питання щодо того, як має жити країна в умовах карантину. У переважній більшості випадків місцеві ініціативи є незалежними від органів державної влади, хоча за потреби можуть взаємодіяти. Метою їх реалізації є задоволення потреб медичних установ та вирішення соціальних проблем, яких не уникнути в умовах тривалого карантину. Так, наприклад, фахівці з IT-технологій розробляють різноманітні онлайн платформи на яких можна ефективно комунікувати та отримувати необхідну підтримку. Великий та малий бізнес створює та реалізує різноманітні проекти (програми) спрямовані на забезпечення людей по-

хилого віку товарами першої необхідності, а медичних працівників необхідними засобами захисту та медичним устаткуванням.

Інститути громадянського суспільства виконують різні суспільно-корисні функції. Однією із них є допомога державі у реалізації її функцій. Тобто, здатність у необхідний момент тимчасово стати опорою для держави. Шляхом підтримки, інститути громадянського суспільства зменшують тягар проблем, який доводиться розв'язувати державі. Але така «вимушеність» громадських ініціатив свідчить про недостатню ефективність державних інститутів або обмеженість ресурсів держави. Разом з тим, ми не можемо говорити про те, що підтримка інститутів громадянського суспільства завжди залишається на одному рівні. Будь-які ресурси рано чи пізно закінчуються, а на одному ентузіазмі надзвичайно важко реалізувати задумане. Тому, як правило, це тимчасова допомога, яка в міру налагодження роботи державного механізму, поступово втрачає своє первинне значення. З іншої сторони, своєчасна самоорганізація громадського механізму для виконання життєво необхідних суспільних справ допомагає підтримати та продовжити діяльність неповороткого, ускладненого інституційною інертністю державного механізму. На жаль, маємо констатувати, що на сьогоднішній день держава потребує допомоги громадянського суспільства, а інколи і сильного поштовху, щоб почати вирішувати ту чи іншу проблему, зокрема й проблему пов'язану із запобіганням поширенню коронавірусу. Аналізуючи постанову Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 р. № 211, можемо відмітити, що органам державної влади та органам місцевого самоврядування надані доручення та рекомендації з метою запобігання поширенню коронавірусу. У той же час, у постанові відсутні положення щодо необхідності посилення їх взаємодії з інститутами громадянського суспільства. На нашу думку, це є неприпустимим, зважаючи на те, що інститути громадянського суспільства у боротьбі з коронавірусом відіграли та продовжують відігравати надзвичайно важливу роль.

Таким чином, інститути громадянського суспільства своєю діяльністю під час карантину вкотре підтвердили спроможність

Проблемні питання призначення пенсії для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи вирішувати суспільні (державні) проблеми. Але, для покращення відносин між державою та інститутами громадянського суспільства та виведення їх на новий рівень, мають злагоджено функціонувати постійні механізми їхньої взаємодії, а також розроблені та реалізовані механізми тимчасової взаємодії, зокрема під час карантину. Тому, якщо ці механізми відсутні у нормативно-правових актах, держава не в змозі ефективно боротися із поширенням коронавірусу.

1. *Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF> (дата звернення: 29.04.2020)*
2. *Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF> (дата звернення: 29.04.2020)*

Швачка А.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЇ ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Важливою складовою соціального захисту певних категорій осіб є пенсії, від яких залежить рівень стабільності в суспільстві та добробут населення. На нашу думку, актуальним є дослідження проблемних питань призначення пенсії для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Проблемні питання призначення такої пенсії полягають в тому, що на практиці виникає маса проблем з реалізацією своїх прав особами, на яких поширює свою дію Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Досить серйозно на сьогоднішній день постає питання пенсійного забезпечення цієї категорії осіб. Однією з актуальних є проблема саме призначення пенсії для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

З часу найбільшої техногенної катастрофи людства, яка трапилася на Чорнобильській АЕС в ніч на 26 квітня 1986 року, і торкнулася долі мільйонів людей, минуло 34 роки. Внаслідок цієї

страшної аварії майже третина території України була забруднена радіоактивними викидами. Україну було оголошено зоною екологічного лиха. Держава на законодавчому рівні визначила коло громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, регламентувала їх статус та пільги.

Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення[1].

Пенсійне забезпечення осіб, вказаної категорії також здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»[2], Постанови Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»[3], Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та іншим категоріям громадян»[4], Постанови Правління Пенсійного Фонду України «Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»[5].

Пенсійний фонд України як орган державної влади повинен в своїй діяльності керуватися перш за все принципом законності, який закріплено в ч.2 ст.19 Конституції України, яка визначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України[6].

Відповідно до ст. 55 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», особам, які працювали або проживали на територіях радіоактивного забруднення, пенсії надаються із зменшенням пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про

загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», за наявності відповідного страхового стажу, зменшеного на кількість років зменшення пенсійного віку, але не менше 15 років страхового стажу[1].

Відповідно до абзацу 6 підпункту 5 пункту 2.1 Постанови Правління Пенсійного Фонду України «Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» особа, яка звертається з заявою про призначення пенсії як ліквідатору наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, до заяви про призначення пенсії за віком, повинна надати документи, які засвідчують особливий статус особи: 1) посвідчення учасника ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та 2) довідка про період (періоди) участі в ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС за формою, затвердженою постановою Державного Комітету СРСР по праці та соціальних питаннях від 09 березня 1988 року № 122, або довідка військової частини, у складі якої особа брала участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, або довідка архівної установи, або інші первинні документи, в яких зазначено а) період роботи, б) населений пункт чи об'єкт, де особою виконувались роботи з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Аналогічна ситуація при зверненні за призначенням пенсії як потерпілому від Чорнобильської катастрофи, коли вимагаються для призначення пенсії в тому числі і такі документи, як: 1) посвідчення потерпілого від Чорнобильської катастрофи (для осіб, які належать до категорії 4 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи (за наявності)) та 2) довідка про період (періоди) проживання (роботи) на територіях радіоактивного забруднення, видана органами місцевого самоврядування (підприємствами, установами, організаціями)[5].

Для визначення права на призначення пенсії згідно з Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», необхідною та обов'язковою умовою є не тільки надання посвідчення ліквідатора наслідків або постраждалого, а й надання зазначених довідок, які містять відомості, передбачені правовою нормою[1].

Ненадання якогось із цих документів з певних причин унеможливило вирішення питання про призначення пенсії органами Пенсійного фонду України на користь пенсіонера, оскільки як орган виконавчої влади, фонд діє суто у відповідності до вимог чинного законодавства і не наділений правом відступати від них. Однак органи Пенсійного фонду України мають право витребування необхідних документів від підприємств, установ, організацій і надають всебічну допомогу громадянам у підготовці всіх необхідних документів для призначення пенсії. Проте слід мати на увазі, що витребування необхідних документів від підприємств, установ, організацій відповідно до ч. 3 ст. 44 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування») є правом, а не обов'язком органів Пенсійного Фонду України[2].

Отже, узагальнюючи вище викладене, доцільно наголосити на тому, воно безпосередньо стосується механізму призначення пенсії. Слід підкреслити те, що особа, яка звертається з заявою про призначення пенсії як ліквідатору наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, до заяви про призначення пенсії за віком, повинна надати низку документів, які засвідчують особливий статус особи. Наголошуємо на тому, що необхідною та обов'язковою умовою є не тільки надання посвідчення ліквідатора наслідків або постраждалого, а й надання зазначених довідок, які містять відомості, передбачені положенням законодавства. На нашу думку, саме складна процедура призначення пенсії для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи викликає ряд проблемних питань, з якими може зіштовхнутися особа, яка не зовсім обізнана у процедурних вимогах, які надає законодавець.

1. *Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 №796-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 16, ст.200.*
2. *Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2000 №1058-ІV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 49-51, ст. 376.*
3. *Про підвищення рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1210-2011-п.*
4. *Деякі питання видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та іншим категоріям громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2018 р. № 551-2018-п.*

5. *Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: Постанова Правління Пенсійного Фонду України від 25.11.2005 №з1566-05.*
6. *Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №30, ст. 141.*

Шпіляревич В. В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЗАХОДАМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Проблема протидії домашньому насильству є надзвичайно актуальною для України, яка визнає і привертає значну увагу цьому негативному соціальному явищу. Про це свідчить підписання нею 7 листопада 2011 року Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 травня 2011 року (Стамбульську Конвенцію) [1]. Хоча на сьогодні вона, на жаль, так і залишилася не ратифікованою.

Згодом Верховна Рада України прийняла закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229–VIII, у якому під домашнім насильством законодавець розуміє «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2, п. 3 ч. 1 ст. 1].

11 січня 2019 року набув чинності закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому

наси́льству та боротьбу з цими явищами» від 6 грудня 2017 року № 2227–VIII, на підставі якого [3]:

1) у ст. 67 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено обтяжуючу обставину «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» (п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК) та розширив зміст п. 6 ч. 1 ст. 67 КК за рахунок «вчинення злочину... у присутності дитини»;

2) у ст. 76 КК України визначено «обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням», а також надано можливість суду покладати на осіб, засуджених за злочини, пов'язані з домашнім насильством, інші обов'язки та заборони, передбачені ст. 91-1 КК України;

3) введено Розділ XIII-I, яким регламентовано обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство;

4) закріплено ст. 126-1 «Домашнє насильство»;

5) в деяких складах злочинів передбачено кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» (наприклад, ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України);

6) закріплено ст. 390-1 КК України «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників».

При цьому особливої уваги заслуговують так звані обмежувальні заходи (Розділ XIII-I КК України), які згідно положень ст. 91-1 КК України суд може застосувати до особи, яка на момент вчинення домашнього насильства досягла 18-річного віку. При цьому на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки, як [4, ст. 91-1]:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наблизатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може по-

стійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

5) направлення для проходження програми для кривдників або пробачійної програми.

Аналізуючи зазначені вище заходи, вбачається, що вони є відмінними від заходів покарання, але водночас законодавець не відносить їх до інших заходів кримінально-правового характеру, що закріплені у Розділі XIV КК України. І така його думка є не зовсім прийнятною, так як нелогічно в межах системи заходів кримінально-правового характеру, крім заходів покарання та інших заходів кримінально-правового характеру, виокремлювати ще якісь інші заходи кримінально-правового характеру.

Необхідно зауважити, що за своєю правовою природою обмежувальні заходи є різновидом кримінально-правових заходів безпеки, що можуть бути застосовані в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, судом до особи, яка вчинила домашнє насильство, одночасно з призначенням їй покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених КК України, від кримінальної відповідальності чи покарання (ч. 1 ст. 91–1 КК). Це обумовлено тим, що останні безпосередньо спрямовані на усунення у особи, яка вчинила домашнє насильство, наявного у неї так званого «небезпечного стану», під яким слід розуміти такий стан особи, який констатується у разі вчинення нею суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, та свідчить про високий ступінь ймовірності повторного вчинення нею в майбутньому цього ж діяння [5, с. 152].

Таким чином, резюмуючи все вище наведене, слід констатувати, що Україна, не зважаючи на те, що їй досі так і не вдалося ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 травня 2011 року (Стамбульську Конвенцію) [1],

на законодавчому рівні вже зробила досить важливі перші кроки щодо викорінення цієї проблеми, яка має доволі глобальний характер.

1. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству і боротьбу із цими явищами : Конвенція Ради Європи від 11 трав. 2011 р. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 груд. 2017 р. № 2229–VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018. № 5. стор. 32. стаття 35.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 6 груд. 2017 р. № 2227–VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018. № 5. стор. 26. стаття 34.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341–III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131.
5. Фріс П. Л., Шпіляревич В. В. Кримінально-правова політика у сфері регулювання заходів безпеки : монографія. Харків : Право, 2020. 328 с.

ПРИВАТНЕ ПРАВО

Албу А. А.

КАТЕГОРІЯ УПРАВЛІННЯ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В світовій цивілістиці категорію управління представляють два подібні за спрямуванням інститути, а саме довірча власність (траст) та довірче управління. В Україні управління спочатку було лише закріплено в Декреті КМ України “Про довірчі товариства” від 17 березня 1993 р. № 23-93, ЗУ “Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати” та ЗУ “Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю”. Згодом у ЦК України була введена глава, яка називається “Управління майном”, що фактично означало введення в правову систему країни інституту довірчого управління. Крім цього відповідно до ЗУ прийнятого ВР України від 19.06.2003 року “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України”, стаття 316 була доповнена ч.2, де зазначалося, що особливим видом права власності є право довірчої власності [1]. Цим актом законодавець ввів у чинне законодавство, крім інституту довірчого управління, ще й довірчу власність.

На сьогоднішній день ситуація змінилася докорінно, адже відповідно до ЗУ “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні” № 132-IX від 20.09.2019 року внесені зміни до ЦК України, згідно яких доповнено Главу 49 “Забезпечення виконання зобов’язання” параграфом 8 “Довірча власність”, а частину 1 статтю 546 “Види забезпечення виконання зобов’язання” доповнили словами “правом довірчої власності” [2], що фактично визначає довірчу власність як спосіб забезпечення виконання зобов’язання. У зв’язку з цим дослідження правової природи категорії управління є актуальним, адже до цього моменту тривали дискусії стосовно того, щоб визнати довірчу власність обмеженим речовим правом, а саме управління правомочністю класичної тріади права власності чи різновидом представництва.

Питання про визнання категорії управління як правомочності класичної тріади права власності виникає у тому випадку, коли управитель у відношенні з третіми особами наділений всіма правомочностями власника. Це викликало жваві дискусії стосовно визначення місця права власності в даній ситуації, адже в Україні діє принцип “єдиного права власності”. Для розв’язання зазначеної проблеми необхідно визнати принцип “роздільного права власності” або розширити класичну тріаду правомочностей власника. Ю.В. Курпас пропонує розширити тріаду правомочностей, четвертою - управління [3, с.55]. В англо-американському праві взагалі налічують 10-12 правомочностей власника, що знаходяться одночасно в різних поєднаннях у різних осіб. Так, одне з визначень права власності (А. Оноре) містить 11 елементів, один із яких право управління.

На думку К.Г. Некіт установник довірчої власності при передачі майна передає свої повноваження з володіння, користування та розпорядження цим майном довірчому власникові, а отже, втрачає ці повноваження на період існування довірчої власності, тобто втрачає можливість вчинення будь-яких правочинів щодо переданого в довірчу власність майна [4, с.35]. Таким чином, щоб управитель мав правову владу діяти в інтересах установника управління щодо третіх осіб, він повинен бути наділений повноваженнями. У повноваженнях сфокусована воля до передачі суб’єктивних прав іншій особі.

Управління у своїй основі містить повноваження, яке пов’язує правомочну особу і волездатного суб’єкта, що реалізує в чужих інтересах чуже право. Так, власник має право передавати іншим особам своє право володіння, користування і розпорядження майном, залишаючись при цьому його власником. На цьому заснована можливість передавати своє майно в управління іншій особі, що не веде до переходу до управителя права власності на передане йому майно, а відповідно відпадає потреба у визнанні управління окремою правомочністю та розширенні тріади права власності. Таким чином, управління є відображенням використання власності з особливою метою, і таке використання “вміщається” у тріаду повноважень власника, адже при здійсненні управління відбувається реалізація волі власника майна шля-

хом передачі управителю належних йому повноважень стосовно майна.

Доволі часто, в приватному праві категорію управління отожднюють з представництвом, пояснюючи це тим, що як в першому випадку, так і в другому відбувається заміщення особи власника, а представник чи управитель представляє законні інтереси цієї особи. Відповідно до частини 1 статті 237 ЦК України “представництвом є правове відношення, в якому одна сторона (представник) зобов’язана або має право за повноваженнями вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє”. Тобто предметом такого правовідношення є дії юридичного характеру. На відміну від представництва, управління виявляється в фактичних, юридичних та організаційних діях управителя, що підкреслює характерну відмінність зазначених категорій.

Говорячи про довірчу власність слід розглянути позицію стосовно визнання її обмеженим речовим правом. Дане твердження ґрунтується на можливості управителя здійснювати правомочності власника щодо переданого в управління майна. ЦК України закріпив дві ознаки речових прав, а саме право слідування та можливість пред’являти речово-правові позови. Відповідно до статті 1029 ЦК України не передбачено факт зміни власника майна, переданого в управління. Крім цього, для захисту прав на майно, що перебуває в управлінні відповідно до статті 387 ЦК України, управитель має право вимагати всякого усунення порушення його прав шляхом подання віндикаційного позову (право на вилучення майна з чужого незаконного володіння) чи негативного позову (право на усунення порушень, пов’язаних з позбавленням володіння). З цього приводу Р.А. Майданик зазначає, що довірчу власність не можна ототожнювати з речовими правами на чуже майно, яким властиві відмінності у спрямованості інтересу і правовому титулі. На відміну від сервітуаріїв, інших суб’єктів прав на чуже майно, які не є власниками майна і здійснюють частину прав на чуже майно у власному інтересі, довірчий власник здійснює цей титул в чужому інтересі [5, с.347]. Тобто довірчу власність не слід ототожнювати з обмеженими речовими правами, адже існують відмінності у спрямованості інтересу і правовому титулі, зокрема управитель діє на користь третіх осіб (ви-

годонабувачів), а не для задоволення власних інтересів, а також управитель ні за яких умов не буде визнаватися власником даного майна, а навпаки він зобов'язаний повідомляти про свій правовий титул.

Позиція законодавця стосовно віднесення управління, а саме довірчої власності до способів забезпечення виконання зобов'язань є спірною. Відповідно, способи забезпечення виконання зобов'язань - це сукупність заходів, за допомогою яких сторони цивільно-правових відносин впливають одна на одну з метою належного виконання передбаченого договором економічного завдання під загрозою вчинення певних дій, які зумовлять настання негативних наслідків майнового характеру для боржника, незалежно від того чи понесе кредитор збитки фактично [6]. Враховуючи дефіцію даного поняття, можна сказати, що позиція стосовно віднесення довірчої власності до способів забезпечення виконання зобов'язань є занадто звужена, адже сама категорія управління являє собою правовідношення, в якому управитель виступає посередником. Суть такого посередництва зводиться до того, що повірена особа має правову владу діяти в інтересах довірителя щодо третіх осіб.

Загалом, управління є різновидом посередницького правовідношення, адже управитель, як особа, що здійснює весь комплекс дій з довіреним йому майном виступає посередником між установником управління та третіми особами, які отримують вигоду. Управління співвідноситься з представництвом, адже вони є різновидами посередництва, але це не тотожні категорії, а навпаки управління є ширшим за значенням, адже предметом представництва є дії юридичного характеру, а управління виявляється в фактичних, юридичних та організаційних діях управителя. Говорячи про довірчу власність слід сказати, що позиція стосовно віднесення її до способів забезпечення виконання зобов'язань є помилкова. Проте в майбутньому може з'явитися реальна можливість закріплення на формальному рівні права управителя в якості обмеженого речового права.

1. *Цивільний Кодекс України від 13.02.2020 № 435-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>*

2. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні" від 20.09.2019 № 132-IX [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20#n22>
3. Курпас Ю.В. Становлення та розвиток інституту управління майном в Україні: дис...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Курпас Юлія Володимирівна. — К., 2004. — 198с.
4. Некіт К.Г. Особливості вчинення правочинів з переданим у довірчу власність майном: аналіз цивільного законодавства України/ К.Г. Некіт // Юридичний науковий електронний журнал ДВНЗ "Запорізький національний університет". — 2014. - №5. — с.33-36.
5. Майданик Р.А. Проблеми довірчих відносин в цивільному праві: монографія/ Р.А. Майданик. — К.: "Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". - 2002. — 502с.
6. Поняття видів забезпечення виконання зобов'язань [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://buklib.net/books/37786/>

Александрова В.С.

КРИПТОВАЛЮТА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

У період виникнення та розвитку римського права основним об'єктом цивільного права визначалися речі, на ряду з якими також підпадали під регулювання права на речі та частина особистих немайнових прав та інтересів.

З розвитком цивільно-правової доктрини поняття об'єкта цивільного права також зазнало своїх суттєвих змін та вдосконалень. Згідно теорії множинності правових об'єктів в якості об'єкта цивільного права визначалися різноманітні правові явища, не тільки "реального" зовнішнього світи, а й внутрішні людські поняття, які сьогодні також визначаються об'єктами цивільного права (честь, гідність).[1, с.143]

На противагу теорії множинності правових об'єктів телрія єдиного правового об'єкта визначала у якості об'єкта цивільного права виключно ті явища та предмети, на які у людини виникали певні суб'єктивні права. У висунутій на противагу їй теорії єдиного правового об'єкта (О.Вент, Р.Леонард, Е.Ружен) в якості об'єкта розглядається вже не все різноманіття підкорених людині

зовнішніх проявів, а лише її визначену і єдину групу, на яку поширюється дія суб'єктивних прав. [2, с.544]

Впродовж століть розвитку цивільного права поняття об'єктів цивільного права неодноразово змінювалося та розширялося, охоплюючи все більшу кількість об'єктів реального та віртуального світу. Зміна форм господарювання, розвиток економіки та права призвели до виділення таких особливих об'єктів цивільного права як твори мистецтва, комп'ютерні програми, права на речі, що будуть створені в майбутньому, тощо.

Сьогодні в час значного технічного розвитку та розширення сфери реального — зовнішньо вираженого, одним із явищ, що потребують легалізації є криптовалюта, яку також можна вважати певним особливим об'єктом цивільного права.

Одна з основних ознак об'єкта цивільного права — це формалізація цивільним законодавством. Наразі, поняття криптовалюти, не урегульоване жодним законодавчим актом в Україні, а ЦКУ жодним чином не передбачає можливості його існування. Однак, при створенні ЦКУ велика кількість сьогоднішніх об'єктів, не була ним урегульована, до прикладу можемо віднести деякі об'єкти інтелектуальної власності, а саме різноманітні програми. Тому, з огляду на можливості подальшого розвитку, криптовалюта має всі шанси у скорому часі посісти своє місце серед уже існуючих об'єктів цивільного права.

Визначеність конститутивних ознак, що проявляються у віднесенні у цивільному праві окремих видів об'єктів цивільних прав — це друга ознака. Що стосуються даної характеристики, також не в повній мірі застосовна до категорії криптовалюти. Оскільки сьогодні відсутнє будь яке законодавче визначення криптовалюти і тлумачення його правової природи, можна звернутися до визначень, які наводяться дослідниками різних галузей.

Криптовалюта як поєднання криптографії і економіки, стала певним сурогатом електронних грошей, які грошима в принципі назвати складно, оскільки вона не відповідає жодним відомим ознакам даного поняття.

Доцільно визнати криптовалюту певним сурогатним платіжним засобом, особливим видом електронних грошей. При цьому, при віднесенні криптовалюти до числа платіжних засобів, ми мо-

жемо віднести її до категорії грошей, що не зовсім правильно, оскільки існує велика кількість відмінностей між цими поняттями. Так, наприклад для грошей характерні наступні ознаки, які повністю або частково не можуть бути вживані при визначення криптовалюти. Розглянувши визначення грошей, наведене у ст. 192 ЦКУ розуміємо, що це законний платіжний засіб, обов'язковий до приймання за номінальною вартістю на всій території України, грошова одиниця України — гривня. Також дана стаття вказує про можливість використання іноземної валюти, у порядку визначеному законом. Тобто гроші повинні бути видані державою, мати певне матеріальне закріплення (на рівні держави національна валюта закріплюється у відношення до золото-валютного запасу), мати обмінну здатність і абсолютну ліквідність, тобто бути обмінними на будь який товар і мати зовнішнє вираження — форму. Як бачимо криптовалюта, не може бути віднесена ні до числа національних платіжних засобів ні до числа іноземних, оскільки не відповідає жодній з ознак грошей.

Однак, національна та іноземні правові та фінансові інститути знайомі з таким поняттям, як грошові сурогати, квазігроші, поняття яких надає ст.1 Закону України “Про Національний банк України”: “Грошовий сурогат — будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей.”[3, с.238]

Практично грошові сурогати володіють рядом ознак, якими наділені гроші, тобто вони можуть виступати платіжним засобом, засобом розрахунку, за допомогою якого людина може придбати певні товари. Таким чином відносячи криптовалюту до числа грошових сурогатів ми визначаємо її одним з особливих видів платіжних засобів і специфічним об'єктом цивільного права.

1. *Иоффе О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву / О.С. Иоффе [отв. ред. С.И. Аскназий]. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1949. – ст. 143.*
2. *Лапач В.А. Система объектов гражданских прав: Теория и судебная практика. – СПб.: Изд-во «Юридич. центр Пресс», 2002. – ст. 544.*
3. *Закон України “Про Національний банк України” №679-ХІV від 20.05.1999р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, №29. – ст. 238.*

ПУБЛІЧНІ ТА ПРИВАТНІ ІНТЕРЕСИ У РЕГУЛЮВАННІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ СПОЖИВАЧІВ

Політика у сфері захисту прав споживачів є однією із пріоритетних напрямків діяльності держави та покликана сприяти досягненню стратегічної мети – підвищення рівня і якості життя громадян. Держава знаходиться «над» відносинами, які виникають між споживачем та підприємцем, забезпечуючи досягнення загальної мети регулювання економіки – забезпечення раціонального господарювання та захист суспільних інтересів. Механізми забезпечення публічного захисту інтересів у сфері захисту прав споживачів зумовлені інтересами всього суспільства, визнані державою та покладені в основу розвитку економіки.

Відповідно до ст.42 Конституції України держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів робіт і послуг, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Розглядаючи питання, які пов'язані із роллю держави в регулюванні правовідносин за участю споживача, слід виходити з тієї обставини, що вони є невід'ємним елементом державної політики у сфері захисту здоров'я і життя кожної людини. В наслідок прийняття Закону України «Про захист прав споживачів» було створено правову основу для формування і реалізації державної політики у даній сфері.

Правовідносини, в яких споживач бере безпосередню участь є «цивільними правовідносинами за участю споживача», оскільки важко стверджувати про існування кримінальних, адміністративних, екологічних і інші публічних правовідносин за участю споживача, так як останній не є безпосереднім їх учасником. Правовідносини, в яких споживач бере безпосередню участь (роздрібна купівля-продаж, побутовий підряд, прокат, надання послуг тощо), мають цивільно-правову природу та виникають на підставі договору. Споживач може виступати в якості потерпілого, якщо незаконними діями йому завдано шкоду, що дозволяє включити його до суб'єктів кримінального чи адміністративного права, однак

не робить його учасником відповідних правовідносин. У цьому випадку слід підтримати думку Р. О. Халфіної про те, що поняття учасника правовідносин вужче, ніж поняття суб'єкта права, оскільки для правовідносин цікаві не всі потенційні можливості осіб, які приймають в них участь, а ті їх особливі властивості, які визначають можливість участі у конкретному правовідношенні [1, с. 115].

У зв'язку з тим, що правовідносини за участю споживача мають комплексний характер їх можна поділити на такі види:

- правовідносини, що виникають між суб'єктом підприємницької діяльності і державою (у цих правовідносинах споживач безпосередньої участі не приймає, однак вони є основоположними для реалізації державою ефективної політики охорони і захисту прав споживачів. Із двома наступними видами правовідносин їх об'єднує мета – забезпечення правової рівності економічно нерівних учасників правовідносин);

- правовідносини, що виникають між споживачем і суб'єктом підприємницької діяльності (цивільні правовідносини за участю споживача);

- правовідносини, що виникають з метою захисту порушених прав споживача, які реалізуються у порядку цивільного, адміністративного та кримінального судочинства.

Визначення поняття «правовідносини за участю споживачів» тісно пов'язане із законодавством про захист прав споживачів, основною метою якого є створення додаткових гарантій у сфері дотримання прав споживача, його захистом як «більш слабкого» учасника цивільного обороту. Мета такого регулювання і захисту досягається завдяки внесенню публічних начал у цивільно-правові відносини за участю споживача, з однієї сторони, і комерційної (підприємницької) організації чи фізичної особи-підприємця з іншої. Норми законодавства про захист прав споживачів регулюють відносини між фізичними особами, суб'єктами підприємницької діяльності і державою, закріплюють їх взаємні права та обов'язки, передбачають юридичну відповідальність, надають цим відносинам особливий характер – характер правовідносин за участю споживача. Оскільки правовідносини за участю споживача

ча є різновидом правових відносин, їм, відповідно, притаманні всі істотні ознаки останніх.

Істотною особливістю цивільних правовідносин за участю споживача є їх комплексний (приватно-публічний) характер, який обумовлений нерівним становищем споживача як слабкої сторони договірних відносин. Публічний характер правовідносин за участю споживача визначається тим, що держава, здійснюючи регулювання економіки в цілому, розглядає захист прав споживачів не просто як один із інститутів права, а як один із пріоритетних напрямків своєї діяльності, спрямований на забезпечення конституційних прав людини і громадянина на життя, здоров'я, безпечне навколишнє середовище тощо.

Наявність приватноправових та публічно-правових начал у правовідносинах за участю споживача об'єктивно впливає із цільового призначення інституту захисту прав споживачів, структури відповідного законодавства. Саме це особливе поєднання приватноправових і публічно-правових начал, яке спрямоване на усунення правової нерівності його суб'єктів, займає провідне місце у системі ознак правовідносин за участю споживача.

Забезпечення соціальної справедливості нормами одного тільки приватного права неможливе. Найбільш яскраво це проявляється саме в законодавстві про захист прав споживачів, соціальна зорієнтованість якого пов'язана з необхідністю подолання економічної та правової нерівності двох суб'єктів відносин, які виникають на споживчому ринку. Цивільно-правове законодавство у сфері захисту прав споживачів містить як приватноправові, так і публічно-правові норми. Це можна проілюструвати на праві споживачів на належну якість та безпеку продукції (ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» [2]). Приватноправова (договірна) умова про якість товару (роботи, послуги), яка є вираженням права споживача на якість та безпеку продукції, в своїй основі має неухильне виконання суб'єктами підприємницької діяльності, перш за все, товаровиробниками, вимог законодавства про стандартизацію.

Отже, захист прав споживачів – це комплекс заходів, які реалізує держава, суди, органи місцевого самоврядування та громадські формування спрямовані на регулювання відносин, що вини-

кають між споживачем та суб'єктом підприємницької діяльності (виробником (продавцем) товарів, надавачем послуг, виконавцем робіт). Основна особливість правовідносин за участю споживачів полягає в тому, що їх правове регулювання поєднує приватноправові та публічно-правові засоби, реалізується за допомогою нормативних актів, які включають норми як приватного, так і публічного права, при цьому держава керується збалансованим поєднанням приватного та публічного інтересів споживачів.

1. *Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. Москва, 1974. 349 с.*
2. *Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року №1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.*

Башурин Н.Я.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ

Враховуючи норми ЗУ «Про науково-технічну інформацію» та ЗУ «Про авторське право та суміжні права», а також правову природу науково-технічної інформації як об'єкта цивільного, авторського та інформаційного права, науково-технічну інформацію (далі - НТІ) потрібно розглядати в рамках комплексного інституту.

Г. О. Ульянова вказує, що «цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності ... полягає в застосуванні передбачених чинним законодавством способів припинення порушення, відновлення порушених прав правоволодільців, притягнення порушників до відповідальності ...» [4, с. 277]. Схожа позиція відображена авторським колективом в практичному посібнику із захисту прав інтелектуальної власності, де «під цивільно-правовим захистом прав інтелектуальної власності розуміють передбачені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання або відновлення порушених прав інтелектуальної власності, припинення правопорушення, а також майновий вплив на правопорушника» [2, с. 55].

При цьому слід вказати, що у законодавстві відсутнє визначення способу захисту. До прикладу, Г. М. Грабовська під способом захисту авторського права і суміжних прав розуміє закріплені законодавством матеріально-правові засоби примусового харак-

теру, за допомогою яких відновлюються порушені права і здійснюється вплив на порушника авторського права і суміжних прав [1, с. 39]. Г. О. Ульянова у свою чергу зазначає, що під способами захисту в юридичній літературі зазвичай розуміють передбачені законодавством засоби, за допомогою яких можуть бути досягнуті припинення, відвернення, усунення порушень права, його відновлення і (або) компенсація втрат, викликаних порушенням права [3, с. 105].

Вважаємо таким чином, що під способом захисту НТІ варто розуміти матеріально-правові заходи юридичного та фактичного характерів, які припиняють, відвертають, усувають порушення, реальну загрозу порушення, невизнання, оспорування права на НТІ та/або компенсують завдані втрати, та які можуть застосовуватись за вибором особи, права якої порушено.

Що стосується, власне, видів способів захисту прав на науково-технічну інформацію, то слід сказати, що для цього можна використати як загальні способи захисту, передбачені ст. 16 ЦК України, так і спеціальні способи захисту, передбачені ст. 432, 277, 278 ЦК України та ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», ст. 7, 31 ЗУ «Про інформацію». Також потрібно звернути особливу увагу на можливості захисту прав на науково-технічну інформацію в мережі Інтернет, що передбачені ст. 52-1– ст. 53 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Варто відзначити, що у ЗУ «Про науково-технічну інформацію» не міститься норм щодо спеціальних способів захисту.

Таким чином, до переліку способів захисту прав на НТІ сміливо можемо віднести: 1) визнання права (ч. 2 ст. 16 ЦК України, ч. 1 ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»), 2) визнання правочину недійсним (ч.2 ст. 16 ЦК України, регулюється ст.ст. 215-236 вказаного кодексу), 3) вимога про реституцію (коли науково-технічна інформація є предметом договору), 4) припинення дії, яка порушує право, заборона дій, які порушують авторське право чи створюють загрозу їх порушення (ч. 2 ст. 16 ЦК України, ч.1 ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжна права»); 5) заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права(ст. 278 ЦК України), 6) припинення підготовчих дій, спрямованих на порушення авторського права (ч. 1 ст. 52 Закону

України «Про авторське право і суміжні права»); 7) відновлення становища, яке існувало до порушення права (п. 4 ст. 16, ст. 276 ЦК України щодо особистого немайнового права та п. а, б абзацу 2 ч. 1 ст. 52 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»); 8) примусове виконання обов'язку в натурі (п.5 ч.2 ст. 16 ЦК України); 9) зміна правовідношення чи його припинення (у разі невиконання чи неналежного виконання обов'язків за ним, зловживання правом тощо); 10) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України, п. г) ч. 1; п. б), в), г) ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); 11) відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п. 9 ст. 16 ЦК України, п. в) абз. 2 ч. 1, п. а) ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); 12) визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльність органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб; 13) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів (п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України) 14) зупинення пропуску через митний кордон України товарів; 15) публікація в засобах масової інформації відомостей про порушення авторського права та/або суміжних прав і судових рішень щодо цих порушень (п. є) абз. 2 ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та п. 6 ч. 2 ст. 432 ЦК України).

Отже, в межах досліджуваної тематики, нами визначено поняття та перелік способів захисту прав на науково-технічну інформацію в сучасних умовах. Також слід зазначити, що вибір способу захисту повинен здійснюватися з врахуванням форми захисту; специфіки, правової природи права, що захищається, змісту правовідносин; характеру порушення; мети захисту та доцільності і можливості застосування певного способу захисту, їх поєднання в межах однієї/різних форм захисту.

1. Гравовська Г. М. *Способи та форми захисту авторського права*. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Право. 2012. Вип. 19. Т. 2. Ст. 38-40. URL: <https://bit.ly/2HWNTQ6>
2. *Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник.* / Лонг Д., Рей П., Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. К.:

-
- «К.І.С.». 2007. 448 с. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1378882678IPR%20Manual%20UKR.pdf>
3. Ульянова Г. О. *Захист авторських прав. Актуальні проблеми держави і права.* В. 43. О. 2008. ст. 104-108. URL: <http://www.apdp.in.ua/v43/18.pdf>
4. Ульянова Г.О. *Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.* Дис. на здоб. наук. ступ. доктора юридичних наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса. 2015. 433 с. URL: <https://bit.ly/2JBhS3H>

Богатчук М.О.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСНОВНИКІВ НАУКОВОГО ПАРКУ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розглядаючи особливості правового статусу засновників наукових парків, варто наголосити, що ознакою самостійності такого виду юридичних осіб є вимога щодо їх спеціального суб'єктного складу. Згідно з ст. 1 Закону України «Про наукові парки», засновниками наукового парку є вищий навчальний заклад IV рівня акредитації та/або наукова установа та інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення наукового парку [1]. Тобто, як зазначає А. В. Зеліско, першим рівнем обмеження кола засновників є вимога стосовно включення до їх складу виключно юридичних осіб [2, с. 286].

Другим рівнем обмеження кола засновників наукового парку є імперативне законодавче положення, згідно з яким серед юридичних осіб-засновників обов'язково має бути вищий навчальний заклад IV рівня акредитації та/або наукова установа. Виходячи з аналізу вищевказаної ст. 1, зокрема, понять «засновники наукового парку» та «науковий парк», де вжито формулювання «з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи», можна зробити висновок, що законодавець виділяє окрему категорію «засновників наукового парку» та «ініціаторів створення наукового парку».

Варто погодитися з думкою А. В. Зеліско, яка вказує, що коло ініціаторів створення є вужче, ніж коло засновників наукового парку, оскільки першими можуть бути лише вищий навчальний заклад та/або наукова установа, в той час як засновниками, окрім того, можуть виступати «інші юридичні особи, що

уклали засновницький договір про створення наукового парку». Виокремлюючи ініціаторів створення наукового парку та його засновників, законодавець не вказує на відмінності у їх правовому статусі та не врегульовує під час створення наукових парків, в якості окремого етапу, порядку «ініціювання їх створення». Мабуть, вводячи у визначення поняття наукового парку положення про його «створення з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи», законодавець мав на увазі зробити наголос на тому, що вказані категорії засновників є обов'язковими при створенні наукових парків [2, с. 289].

Для запобігання такого двоякого трактування змісту ст. 1 Закону «Про наукові парки» доречніше було б вилучити з поняття наукового парку словосполучення «створюються з ініціативи...», прописавши окремо положення, згідно з яким при створенні наукових парків обов'язковою є участь вищого навчального закладу IV рівня акредитації та/або наукової установи. Тим більше, що в Законі передбачена окрема ст. 13 «Особливості статусу вищого навчального закладу або наукової установи – засновника наукового парку», яка не містить запропонованих положень [3, с. 91].

Положення вказаного нормативно-правового акту свідчать про специфічність правового статусу вищого навчального закладу та/або наукової установи як засновників наукового парку. Зокрема, в якості внесків останніх до статутного фонду виступають нематеріальні активи (майнові права на об'єкти інтелектуальної власності) (ч. 3 ст. 13 Закону) [1].

Крім того, існує законодавчо закріплене обмеження вищих навчальних закладів та/або наукових установ бути засновниками, оскільки, вони можуть бути засновниками лише одного наукового парку (ч. 5 ст. 13. Закону) [1].

На нашу думку, можливість вищого навчального закладу бути засновником лише одного наукового парку на умовах, які зараз закладені в законі, є не зовсім достатньою. Адже, як зазначає О.В. Куцурубова-Шевченко, кожен вищий навчальний заклад має багато кафедр, кожна з яких має свої напрями наукової діяльності, разом з чим постає дилема щодо правового режиму на об'єкт інтелектуальної власності, який буде внесено в статутний фонд та інші об'єкти інтелектуальної власності вищого навчального за-

кладу, які він може запропонувати в подальшому партнерам парку. Якщо б науковий парк створювався як об'єднання без формування статутного фонду, то всі об'єкти інтелектуальної власності на однакових умовах були б пропозиціями для партнерів [4].

Якщо розглядати корпоративний характер наукових парків, то це означає наявність в їх засновників з моменту державної реєстрації юридичної особи відносин участі і, як наслідок, наявності статусу учасника і сукупності корпоративних прав, що впливають із цього статусу. Разом з тим, ч. 2 ст. 9 Закону України «Про наукові парки», визначаючи перелік корпоративних прав, вказує на їх належність саме «засновникам» парку. Аналогічний термін вживається в наступних статтях Закону. Закон «Про наукові парки» оперує лише поняттям «засновник», в той час як ЦК України користується поняттям «засновники (учасники)» юридичної особи. Адже засновники наукового парку з моменту його державної реєстрації набувають статусу учасників. Саме в учасників наукового парку виникає сукупність прав, пов'язаних із участю у ньому та передбачених ст. 9 Закону. Поняття «засновник» використовується в ЦК України стосовно установ у зв'язку з відсутністю в засновників права участі у них. Адже відповідно до ст. 83 ЦК засновники установи не беруть участі в управлінні нею, об'єднуючи лише своє майно для досягнення мети. Однак аналіз Закону «Про наукові парки» дає змогу стверджувати про наявність в засновників наукового парку права участі у ньому, оскільки вищим органом управління є загальні збори засновників, що свідчить про участь засновників в управлінні науковим парком, а також, те, що засновники наділяються певними майновими (право одержувати частину прибутку) та організаційними (право одержувати інформацію про діяльність наукового парку) правами [2, с. 298]. Отже, як бачимо Закон України «Про наукові парки» не повністю відповідає загальним цивілістичним нормам.

Варто також зазначити, що участь у науковому парку має наслідком виникнення у його засновників сукупності прав та обов'язків. А. В. Зеліско наголошує на деяких неточностях стосовно правової регламентації цього питання в Законі України «Про наукові парки». По-перше, ст. 9 Закону «Статус засновників науковою парку» мала б, виходячи із поняття правового статусу,

передбачати сукупність прав та обов'язків, тому що найпоширенішим в літературі є визначення правового статусу як системи законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків особи. Положення ж ст. 9 містять лише сукупність прав засновників, оминаючи увагою коло обов'язків.

По-друге, непослідовність законодавця стосовно корпоративної природи наукових парків проявляється у фрагментарній регламентації корпоративних прав, які виникають в їх учасників [2, с. 299].

Таким чином, однозначно можемо констатувати недостатність стану правового забезпечення статусу засновників наукового парку. Вважаємо, що висловлені нами аспекти можуть стати основою для подальших наукових дискусій з метою вироблення спільних наукових позицій, спрямованих в кінцевому результаті на вдосконалення правового статусу засновників наукового парку.

1. *Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17> (дата звернення 03.05.2020).*
2. *Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 445с.*
3. *Зеліско А.В. Правовий статус наукових парків як юридичних осіб приватного права. Підприємництво, господарство і право. 2010. №7 . С. 89-93.*
4. *Кучурубова-Шевченко О.В. Господарсько-правові аспекти функціонування наукових парків. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/-Pchdu_2013_2_4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/-Pchdu_2013_2_4%20(1).pdf) (дата звернення 04.05.2020).*

Гришко У.П.

ТЕОРЕТИКО -ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ТРАНСПОРТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ»

Важливою категорією науки цивільного права є категорія зобов'язання, яке відповідно до ч.1 ст. 509 ЦК України визначається як правовідношення. Таке правовідношення характеризується наявністю визначених суб'єктів зобов'язання – боржника та кредитора; особливим об'єктом, який включає цивільно-правовий обов'язок боржника та право вимоги кредитора до боржника; основним юридичним фактом, на підставі якого виникають зобов'язання, – договором (ч. 2 ст. 11 ЦК України). Саме з приводу ос-

таннього твердження серед науковців приватного права склалось безліч підходів до розуміння договору як зобов'язання (правовідношення) та їх співвідношення. Так, зокрема О. С. Іоффе відзначав, що під договором розуміється саме зобов'язання, що виникає з такої домовленості, а в деяких випадках цей термін позначає документ, що фіксує факт виникнення зобов'язання з волі його учасників [1, с. 75]. На необхідність розуміння договору як правовідношення вказує В. В. Луць, оскільки саме в правовідношенні існують та реалізуються суб'єктивні права та обов'язки сторін договору. Роль договору не обмежується тільки тим, що він впливає на динаміку цивільних правовідносин, а й визначає зміст конкретних прав та обов'язків учасників договірної зобов'язання [2, с. 25]. Проте досліджуючи договір як правовідношення варто пам'ятати, що насправді досліджують договірне зобов'язання у тісному зв'язку з його юридичною підставою виникнення – договором- юридичним фактом, а термін «договір-правовідношення» є дещо умовним, оскільки договір та зобов'язання – це окремі правові явища, які співвідносяться як причина та наслідок, підстава та те, що зумовлено цією підставою [3, с. 60].

Таким чином, досліджуючи розмежування «транспортні зобов'язання» та «договори із перевезення пасажирів, багажу, вантажу» слід враховувати вище зазначену наукову позицію В. В. Васильєвої щодо співвідношення понять «зобов'язання» та «договір» і розуміти транспортне зобов'язання як правовідношення (сторонами якого є перевізник, пасажир, вантажовідправник, вантажоодержувач), яке виникло внаслідок укладення договору перевезення пасажирів, багажу, вантажу як юридичного факту.

Мета зобов'язання визначається тими інтересами, які мають учасники суспільних відносин вступаючи у різноманітні юридичні зв'язки. Так, у літературі досить часто відзначається, що такою метою є забезпечення перевезення вантажу та звільнення власників вантажу від виконання роботи, яка є несумісною з їх основною діяльністю. З одного боку, це справді так. З іншого боку, можна помітити, що взаємозв'язок транспортно-допоміжних операцій із процесом перевезення вантажу полягає в тому, що їх здійснення завжди спрямоване на його забезпечення незалежно від того, ким і для кого вони фактично виконуються.

А. Н. Романович називає чотири основні ознаки, які притаманні транспортним зобов'язанням. На її думку, однією із сторін цих зобов'язань завжди є транспортна організація; вони стосуються експлуатації транспортних засобів і шляхів сполучення; їх предметом є діяльність з надання послуг із перевезення; вони мають на меті виконання основної транспортної функції (перевезення вантажу, багажу, пасажирів тощо) або сприяють її здійсненню [4, с. 12]. А. Н. Романович також приходить до висновку про необхідність спеціальної ознаки – перевезення – для визнання зобов'язання транспортним.

Лукаsevич- Крутник І.С. визначає поняття договірною зобов'язання з надання транспортних послуг як правовідношення, що опосередковує надання послуги з переміщення пасажирів, багажу, вантажу тощо з використанням транспортного засобу як джерела підвищеної небезпеки або організацію такого процесу, в якому боржник зобов'язаний вчинити на користь кредитора дії (діяльність) чи утриматися від їх вчинення, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його зобов'язку [5, с.4].

На підставі аналізу наукових підходів, можна сформулювати загальне розуміння поняття транспортного зобов'язання. Транспортне зобов'язання – це правовідношення, у якому одна сторона (перевізник) зобов'язана надати послугу з перевезення вантажу, багажу, пасажирів, а інша сторона (пасажир, вантажовідправник, клієнт) зобов'язується оплатити ці послуги.

Вище наведене визначення транспортного зобов'язання дає можливість, по-перше, виділити з великої кількості відносин з надання послуг зобов'язання, які стосуються надання основної послуги – перевезення; по-друге, провести розмежування між основними та допоміжними (договори на виконання навантажувально-розвантажувальних робіт, про централізоване завезення та вивезення вантажів тощо) транспортними зобов'язаннями.

Таким чином, транспортним зобов'язанням притаманні такі основні ознаки:

- однією із його сторін завжди виступає перевізник- юридична або фізична особа-суб'єкт підприємницької діяльності, які у визначених законом випадках повинні мати ліцензію на здійснення діяльності із перевезення;

- предметом є надання послуг із перевезення пасажирів, вантажу, вантажобагажу, а також послуг, пов'язаних із перевезенням вантажу за договором транспортного експедирування, коли перевізник виконує обов'язки експедитора і одночасно зобов'язується перевезти вантаж.

Існують різноманітні класифікації транспортних зобов'язань. Більшою мірою їх класифікація пов'язана із різновидом договору, на підставі якого вони виникають. Тому, перш ніж виокремити основні групи транспортних зобов'язань, варто дослідити наукові погляди щодо класифікації «транспортних договорів».

Ю. О. Заїка поділяє «транспортні договори» на основні і допоміжні. Основні транспортні договори спрямовані на врегулювання відносин, що виникають між транспортними підприємствами та клієнтурою щодо предмета перевезення (надання послуг, що пов'язані з перевезенням). Основними транспортними договорами є договори з перевезення вантажів, пасажирів, багажу, пошти та буксирування. Допоміжні договори спрямовані тільки на сприяння належному виконанню основного зобов'язання та не можуть існувати самостійно (наприклад, договори поштової та вантажної експедиції, на подачу та прибирання вагонів, на експлуатацію під'їзних шляхів тощо) [6, с. 229].

С. С. Бичкова здійснює класифікацію договорів перевезення:

- за об'єктом на: перевезення транспортного засобу, вантажу, пасажирів і багажу, вантажобагажу, пошти;
- за видом транспорту на: морські, повітряні, залізничні, річкові (внутрішніми водними шляхами), автомобільні перевезення.
- за критерієм доступності транспорту на: перевезення транспортом загального користування й іншими транспортними засобами [7, с. 89].

З урахуванням наукових підходів до класифікації «транспортних договорів» та виокремлення їх відповідно до положень Цивільного кодексу України, можемо виділити такі групи транспортних зобов'язань:

- транспортні зобов'язання, що виникають із договору перевезення пасажирів та багажу;
- транспортні зобов'язання, що виникають із договору перевезення вантажу;

- транспортні зобов'язання, що виникають із договору транспортного експедирування (у випадку, коли зобов'язання із перевезення вантажу і обов'язки еспедитора, які пов'язані із перевезенням вантажу, виконує одна особа- перевізник).

Безумовно, транспортні зобов'язання наділені власною специфікою, яка вирізняє їх з-поміж інших видів зобов'язань із надання послуг, – здійснення перевезення вантажу, пасажирів, багажу тощо або сприяння його здійсненню. Така особливість впливає і на класифікацію транспортних зобов'язань.

1. Иоффе О. С. *Избранные труды: в 4 т. Т. 3. Обязательственное право.* С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 837 с.
2. Луць В. В. *Договір як регулятор цивільних відносин. Право України.* 2012. №9. С. 19–25.
3. *Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої.* Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
4. Романович А. Н. *Транспортные правоотношения.* Минск: Университетское, 1984. 126 с.
5. Лукасевич- Крутник І.С. *Договірні зобов'язання з надання транспортних послуг у цивільному праві України : автореф. дис. ... доктора. юрид. наук : 12.00.03.* Тернопіль, 2019. 43 с.
6. Заїка Ю. О. *Українське цивільне право: навч. посіб.* Київ: Істина, 2005. 312 с.
7. Бичкова С. С. Бірюков І. А. Бобрик В. І. *Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник /за заг. ред. С. С. Бичкової. 3-тє вид., змін. та допов.* Київ: Алерта, 2014. 496 с.

Данилюк М.Б.

ЩОДО ВИНИКНЕННЯ МОМЕНТУ ЗДІЙСНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ УЧАСНИКАМИ КОРПОРАТИВНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Питання участі осіб у корпоративних правовідносинах, набуття ними корпоративних прав та обов'язків, особливості їх здійснення викликає чималий інтерес у правовій доктрині та практиці.

Досліджуючи поняття та юридичну природу корпоративних правовідносин і корпоративних прав, зазначає І.Б. Саракун, важливим етапом є встановлення об'єкта та моменту набуття корпоративних прав, виявлення характерних ознак корпоратив-

них прав учасників господарських товариств [1, с.5-7]. Одним із елементів цивільних (зокрема й корпоративних) правовідносин є його об'єкт – конкретне благо, яке є підставою виникнення правовідносин або з приводу якого суб'єкти вступають у правовідносини [1, с.11]. При створенні юридичної особи як похідного суб'єкта цивільних правовідносин, зазначає В.А. Васильєва, між засновником та юридичною особою виникають правовідносини, об'єктом яких є суб'єктивне цивільне право. Об'єктом є те, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність його учасників у межах суб'єктивних цивільних прав і обов'язків. Корпоративне право учасників (засновників) юридичних осіб включається в цивільний оборот, виступаючи об'єктом різного роду цивільно-правових угод [2, с.42-43]. Статтею 167 ГК України визначено, що корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання частки прибутку (дивідендів) організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону та інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [3]. Аналогічне визначення поняття «корпоративні права» міститься і в Податковому кодексі України (Розділ І ст.14.1.90) [4]. У той час, Закону України «Про акціонерні товариства» визначає «корпоративні права», як сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні АТ, отримання дивідендів та активів у разі ліквідації та інші права і правомочності, передбачені законом чи статутними документами [5].

Поняття корпоративних прав учасників корпоративних інвестиційних фондів (ділі – КІФ) базується на основоположних засадах корпоративних прав акціонерів акціонерного товариства (далі – АТ). Специфічний механізм фіксації корпоративних прав акціонерів КІФ є акція, як іменний цінний папір, на підставі придбання якої у останніх виникає певна сукупність прав та обов'язків [6, с.100].

Питання набуття корпоративних прав учасниками юридичної особи займають вагоме місце в науковій площині. Адже відповідь

на нього надає підстави визначити з якого моменту з'являються корпоративні права в учасників юридичної особи корпоративного типу. У доктрині корпоративного права існують двоякі позиції щодо виникнення корпоративних правовідносин, відповідно, щодо виникнення корпоративних прав в учасників. Умовно такі позиції можливо поділити на два підходи: одні вчені підтримують позицію початку виникнення корпоративних відносин з моменту укладення засновницького договору, тобто до моменту державної реєстрації, інші ж виникнення їх пов'язують із моментом державної реєстрації юридичної особи [7, с.161]. В даному випадку, доречно навести відповідні твердження В.А. Васильєвої та В.В. Луця, якими наголошується на тому, що до державної реєстрації юридичної особи корпоративних правовідносин не існує. Мають місце відносини іншого роду – організаційні, які виникають на основі засновницького договору, спрямованого на створення юридичної особи [8, с.239; 9, с.9]. Така позиція є цілком очевидною та логічною, адже корпоративний зв'язок виникає в першу чергу між юридичною особою та учасниками. Про які корпоративні відносини, а, відповідно, про корпоративні права можна вести річ, якщо такого суб'єкта правовідносин як юридична особа ще не існує.

Моментом виникнення корпоративних правовідносин, зазначає В.А. Васильєва, є особливий юридичний факт – реєстрація юридичної особи. Ключовим у виникненні корпоративних відносин є момент інкорпорації юридичної особи. При цьому слід мати на увазі, що йдеться про правовий зв'язок, який виникає між засновниками (учасниками юридичної особи) та самою юридичною особою як похідним суб'єктом. Стержнем всіх корпоративних прав є правовий зв'язок, який виникає між засновниками та створеним суб'єктом. Специфіка корпоративного права виявляється у тому, що воно в свою чергу складається з низки прав, кожне з яких можна назвати корпоративним правом (право на одержання дивідендів, право на управління, право на отримання частини прибутку тощо) [10, с.10]. КІФ набуває статусу юридичної особи, як і інші юридичні особи приватного права, з дня державної реєстрації в установленому законодавством порядку (п.1 ч.4 с.8 Закону України «Про інститути спільного інвестуван-

ня»), статусу інституту спільного інвестування (п.2 ч.4 с.8 Закону України «Про інститути спільного інвестування») – з дня внесення відомостей про нього до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування (далі – ЄДРІСІ) [11]. Окрім того КІФ є професійним учасником ринку фінансових послуг із статусом фінансової установи. КІФ є інститутом, що провадить діяльність, пов’язану з об’єднанням грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість. Відповідно КІФ, як юридичні особи, які мають намір надавати фінансові послуги, зобов’язані звернутись до відповідного органу державного регулювання ринків фінансових послуг протягом тридцяти календарних днів з дати державної реєстрації для включення їх до державного реєстру фінансових установ. З цього моменту настає можливість надавати фінансові послуги. У період між реєстрацією в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців і внесенням відомостей до ЄДРІСІ КІФ не має права вчиняти будь-які дії, крім тих, що спрямовані на його створення та внесення відомостей про нього до ЄДРІСІ (п.3 ч.4 с.8 Закону України «Про інститути спільного інвестування») [11]. Відповідно до наведеного особа – засновник КІФ в період між державною реєстрацією корпоративного фонду як юридичної особи і внесенням відомостей до ЄДРІСІ має права вчиняти тільки ті дії, що спрямовані на створення КІФ та внесення відомостей про нього до ЄДРІСІ. Статус учасника КІФ особа набуває з дня внесення відомостей про КІФ до ЄДРІСІ. Тому, особливості корпоративних прав акціонера – учасника КІФ виявляються у тому, що в особи виникають корпоративні права в якості такої, яка має статус учасника, з моменту державної реєстрації юридичної особи. Водночас, враховуючи те, що активи КІФ формуватимуться протягом шести місяців і протягом цього строку здійснюється реєстрація КІФ в якості ІСІ, учасник не може здійснювати свої корпоративні права в повному обсязі з моменту реєстрації юридичної особи. Така можливість наставатиме в нього з моменту внесення КІФ до ЄДРІСІ. А враховуючи те, що КІФ з моменту їх Державної реєстрації як юридичної особи не діють повноцінно поки не будуть зареєстровані в ЄДРІСІ, тому сам факт набуття статусу учасника

ще не означає, що така особа може здійснювати весь спектр корпоративних прав.

1. Саракун І. Б. *Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) господарських товариств (цивільно-правовий аспект) : Монографія. К. : НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2009. 156 с.*
2. В. А. Васильєва *Корпоративне право як об'єкт цивільних правовідносин. Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції : Корпоративне право в Україні: становлення та розвиток (м. Івано-Франківськ, 26-27 вересня 2003р.). НДІ приватного права і підприємництва АПрН України; за ред. О. Д. Крупчан, В. Д. Басай, В. В. Луць та ін. К., 2004. 428 с.*
3. *Господарський кодекс України : закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. урє]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 03.05.2020).*
4. *140. Податковий кодекс України : закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 03.05.2020).*
5. *19. Про акціонерні товариства : закон України № 514-VI від 17.09.2008 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (дата звернення: 03.05.2020).*
6. *Данилюк М.Б. Корпоративні інвестиційні фонди як учасники цивільних правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / М.Б. Данилюк – Івано-Франківськ. 2019 р.*
7. *Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія. В.А. Васильєва, А.В. Зеліско, В.В. Луць, І.Б. Саракун, Л.В. Сіцук та ін. За аг.ред. проф. В.А. Васильєвої. Нац. акад. правових наук України, Науково-дослід.ін-т приват. права і п-ва ім.акад. Ф.Г. Бурчака, Лабораторія проблем корпоративного права; ДВНЗ «Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаніка», Навчально-наук. юрид. ін.-т. івано-Франківськ. 2017. 612 с.*
8. *Луць В. В. Строки і терміни у цивільному праві: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2013. С. 239.*
9. *Васильєва В. А. Щодо питання про поняття корпоративного права. Правове регулювання корпоративних правовідносин в Україні: матеріали наук.-практ. семінару (28 лютого 2003). Львів, 2003. С. 9.*
10. *В. А. Васильєва Щодо питання про поняття корпоративного права. Матеріали науково-практичного семінару : Правове регулювання корпоративних відносин в Україні. Л., 2003. С. 8-10.*
11. *Про інститути спільного інвестування : закон України № 5080-VI від 05.07.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17> (дата звернення: 03.05.2020).*

ПІДПРИЄМНИЦЬКІ ТОВАРИСТВА: ПРАВОВІ ОЗНАКИ

В основі створення та діяльності підприємницького товариства знаходиться майновий інтерес його засновника (учасника), який визначає сутність цієї конструкції. Йдеться про те, що конструкція підприємницького товариства, будучи покликаною на задоволення майнового інтересу засновника чи то учасника, функціонує для надання останньому певного прибутку, розподіленого пропорційно належним засновнику (учаснику) корпоративним правам. Об'єктивною формою корпоративних прав виступають акція, частка у статутному (складеному капіталі), пай.

Вказані фактори якраз і визначили законодавчий підхід до дефініції підприємницьких товариств як таких, що здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками. Технічно, з цієї дефініції можна виокремити кілька ознак підприємницького товариства: 1) підприємницька діяльність; 2) мета отримання прибутку; 3) розподіл прибутку між учасниками. Однак, чи усі вони є кваліфікуючими, визначальними предметно для підприємницьких товариств?

Стосовно підприємницької діяльності, її зміст, безумовно, визначається систематичною, ризиковою діяльністю з метою отримання прибутку. Саме така легальна дефініція підприємництва передбачена у ст. 42 ГК України, яка визначає підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Але чи характерна підприємницька діяльність і, відповідно, мета отримання прибутку суто для підприємницьких товариств? Аналіз положень ст. 86 ЦК України приводить нас до висновку, що ні. Адже згідно із означеною нормою непідприємницькі товариства також мають право займатися підприємницькою діяльністю і отримувати прибуток від неї. Звичайно, що ця діяльність

не основна і спрямована на реалізацію основної мети, але вона характерна для таких підприємств.

Виходить, що будь-яка юридична особа, в тому числі, непідприємницька може отримувати прибуток від своєї діяльності, принципова різниця полягає в праві на розподіл цього прибутку. Зроблений висновок підтверджується нормами Податкового кодексу України, згідно із ст. 133.4.2. якого доходи (прибутки) неприбуткової організації використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами [1]. Очевидно, що ознака наявності мети отримання прибутку уже не в змозі бути ефективною основою для виокремлення різних видів юридичних осіб, оскільки є достатньо умовною.

В сучасних умовах ринкової економіки будь-яка юридична особа може отримувати певний дохід від своєї діяльності. Імперативне позбавлення непідприємницьких юридичних осіб отримувати будь-який дохід може спричинити неможливість забезпечення ними своєї власної діяльності. Адже цілком адекватним є право розподілу отриманого доходу непідприємницькою юридичною особою на потреби її поточного функціонування. Інакше така юридична особа не змогла б існувати надалі.

В розрізі вище викладеного, видається за доцільне зазначити, що в основі дефініції підприємницького товариства знаходиться критерій наявності чи відсутності права на розподіл прибутку між учасниками юридичної особи, який спрацьовує і у тих організаційно-правових формах досліджуваних товариств, у яких відносини участі виникають лише між єдиним засновником (учасником) та юридичною особою.

Для підприємницьких товариств характерним є право розподілу між учасниками усього отриманого прибутку між учасниками (після сплати усіх обов'язкових платежів та податків). Вказане положення набуває особливого значення в силу спеціального правового регулювання окремих організаційно-правових форм юридичних осіб. Наприклад, відповідно до положень Закону України «Про кооперацію» (ст. 26) члени будь-якого кооперативу (як підприємницького товариства, так і непідприємницького) мають

право на виплати на паї - виплати частини доходу кооперативу на паї члена та асоційованого члена кооперативу. Загальна сума виплат на паї не може перевищувати 20 відсотків доходу, визначеного до розподілу [2]. Таким чином, виходить, що члени кооперативу, що належить до непідприємницьких товариств, також можуть отримувати частину прибутку від діяльності. Але в цьому разі, такий розподіл прибутку має обмежений імперативно характер. Тому, коли ідеться про розподіл прибутку між учасниками саме підприємницького товариства, то потрібно враховувати, що розмір таких виплат не обмежується законом в імперативному порядку.

Звертаючи увагу на останню ознаку як найважливішу для підприємницьких товариств, треба наголосити саме на праві такого розподілу прибутку. В разі потреби докапіталізації будь-яке підприємницьке товариство має право, у встановленому законом та статутом порядку (на основі відповідного рішення, прийнятого загальними зборами), спрямовувати отриманий прибуток на збільшення статутного капіталу чи на розвиток підприємницької діяльності. Відповідно, виходячи із практики Верховного Суду, право учасника вимагати виплати належної йому частини прибутку виникає винятково тоді, коли відповідне рішення про його розподіл між учасниками прийняте загальними зборами товариства.

Увага! Кваліфікуючим критерієм належності товариства до підприємницького є право розподілу отриманого прибутку між засновниками (учасниками).

Вимагає уточнення також той факт, що в основі відокремлення підприємницьких товариств від непідприємницьких знаходиться не критерій права розподілу отриманих доходів чи прибутку взагалі, а предметно право на розподіл його між учасниками. При цьому право учасника або члена на отримання частини прибутку від діяльності юридичної особи включає не лише частину прибутку, яка може виплачуватися на підставі рішення загальних зборів або учасників юридичної особи, але й право на ліквідаційну квоту в разі ліквідації юридичної особи. Відповідно, підприємницькою є юридична особа, учасник або член якої отримують

в результаті участі або ж членства у ній більше, ніж сплатили під час її створення чи то вступу до юридичної особи.

1. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про кооперацію: Закон України 10 липня 2003 року № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.

Ковалишин О.Р.

РОЛЬ СВОБОДИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ В ЄС (ROLE OF FREE MOVEMENT OF GOODS IN EU) ¹

Внутрішній ринок ЄС дозволяє легко купувати та продавати продукцію в державах-членах із загальною кількістю населення понад 500 мільйонів. Це надає споживачам різноманітний вибір товарів і дозволяє придбавати товари серед широкої і доступної пропозиції. У той же час близько 75% торгівлі всередині ЄС становить торгівля товарами.

Єдиний ринок сприяє розширенню торговельних потоків всередині ЄС за рахунок усунення торгових тарифів та зменшення нетарифних бар'єрів, і таким чином підвищує обсяги виробництва та внутрішнього попиту. Відкритість ринку посилює конкуренцію, зменшує собівартість товару та знижує ціни. Вплив фактору свободи переміщення товару додає за підрахунками експертів в довгостроковій перспективі в середньому 8-9% до ВВП ЄС. У той час, коли світова глобальна торгівля перебуває в стані постійних торговельних конфліктів, єдиний європейський ринок на цьому фоні сприймається як значне досягнення. Посилення конкуренції додає додаткові 2% до збільшення ВВП за рахунок зниження торгових бар'єрів [1, с. 817]. Крім того, постійно зростає продуктивність праці, що зумовлено ширшим застосуванням інновацій у виробництво. Відкритість торгівлі збільшує доступ до ринку та може стимулювати більше інновацій.

Основою для досягнення вище зазначених економічних показників є свобода переміщення товарів (free movement of goods).

1 This publication was written in the framework of Jean Monnet Module "Commercial Law of the European Union" (600196-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-MODULE) and financed with the support of the European Union" (the Erasmus+ Programme of the European Union).

Однією з передумов функціонування Європейського Союзу є той факт, що будь-який товар, продукція, розміщена законно на ринку в одній із держав-членів, може вільно продаватися та використовуватись у всіх інших державах-членах. Принцип вільного переміщення товарів на внутрішньому ринку ЄС передбачає усунення всіх торговельних бар'єрів між країнами-членами. Сюди також входять обмеження, засновані на тарифах, різноманітні митні збори та обмеження кількості, що імпортується чи експортується.

Свобода вільного переміщення товарів становить один із елементів міцної платформи у відкритому, різноманітному та конкурентному середовищі глобалізованої економіки. Ця внутрішня сила сприяє зростанню та створенню нових робочих місць в Європейському Союзі та надає бізнесу ЄС необхідні ресурси для досягнення успіху на інших світових ринках. Таким чином, принцип вільного переміщення товарів, як ключовий елемент функціонуючого внутрішнього ринку товарів, є критичним елементом для сучасного та майбутнього процвітання ЄС в умовах глобалізованої економіки.

Правовою основою свободи переміщення товарів є статті 26, 28-37 Договору про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union, TFEU) [2].

В основі свободи вільного переміщення товарів всередині ЄС лежить принцип взаємного визнання. Згідно з цим принципом, країни-члени Європейського Союзу повинні дозволити продуктам або послугам, які законно продаються в інших державах-членах, вільний доступ на відповідний ринок, навіть якщо вимоги, встановлені для таких товарів і послуг, відрізняються у відповідній країні призначення.

Забезпечення свободи переміщення товарів реалізується в декількох напрямках. Одним із них є гармонізація законодавств держав-членів ЄС. Прийняття законів спрямованих на гармонізацію національних систем комерційного права дозволило усунути перешкоди (в тому числі шляхом застереження про незастосування відповідних норм національного законодавства країн-членів) та встановити загальні правила, спрямовані на гарантування як вільного обігу товарів і продуктів, так і дотримання інших цілей

Договору ЄС, таких як прозора конкуренція, захисту навколишнього середовища і споживачів тощо.

Провідну роль в цьому процесі відіграє діяльність виконавчих органів ЄС. У Європейській комісії органом, який бере участь у взаємному визнанні у сферах, які не були гармонізовані, є Генеральна дирекція з питань внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та малого та середнього бізнесу (General Directorate for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs).

Необхідність гармонізації систем права зумовило впровадження правила кваліфікованої більшості, необхідного для прийняття більшості директив, що стосуються побудови єдиного ринку (стаття 95 Договору про ЄС, змінена Маастрихтським договором), та запровадження нового підходу, запропонованого у Білій книзі Європейської Комісії (1985), спрямованій на уникнення жорсткої та детальної гармонізації. У новому підході, заснованому на резолюції Ради від 7 травня 1985 р. (Підтвердженій резолюцією Ради від 21 грудня 1989 р. та рішенням Ради 93/465/ЄЕС), керівним принципом є взаємне визнання національних правил. Гармонізація є виправданою, коли національні норми не можна вважати рівнозначними та створюють обмеження. Директиви, прийняті за цим новим підходом, мають подвійну мету - забезпечити вільний рух товарів за допомогою технічної гармонізації цілих секторів та гарантувати високий рівень захисту цілей спільноти, зазначених у статті 114 (3) ДФЕС.

Створення єдиного ринку зумовило необхідність усунення всіх перешкод для вільного руху товарів. В Білій книзі Комісії (1985 р.) було викладено фізичні та технічні перешкоди, які слід усунути, та заходи, які слід вжити Спільнотою з метою їх усунення. Більшість цих заходів на сьогодні вже реалізовані. Однак єдиний ринок все ще потребує значних реформ для вирішення викликів технологічного прогресу.

Однак, слід відзначити, що вільний рух товарів не є абсолютною цінністю. За певних обставин політичні цілі ЄС можуть потребувати обмежень або навіть заборон, які, перешкоджаючи вільній торгівлі, служать важливішим цілям, таким як захист навколишнього середовища чи здоров'я людей. На тлі світових по-

дій не дивно, що в останні роки відбулося «озеленення» вільного переміщення товарів, що підкреслює той факт, що певні підстави для виправдання можуть з часом розглядатися по-різному.

Таким чином, свобода переміщення товарів є основною причиною а сьогодні наріжним каменем функціонування Європейського Союзу. Забезпечення реалізації принципу свободи переміщення товарів, узгодження різних, іноді конкуруючих між собою цілей та забезпечення прийняття збалансованого, пропорційного підходу в регулюванні внутрішнього ринку є одним із завдань *acquis communautaire* ЄС.

1. Jan Veld, *The economic benefits of the EU Single Market in goods and services / Journal of Policy Modeling*, 41 (2019), p. 803–818. (p. 817)
2. *Treaty on the Functioning of the European Union, TFEU*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>

Логвінова М.В.

ЧИ Є ДОГОВІР ПРО ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ ДОГОВОРОМ НА КОРИСТЬ ТРЕТЬОЇ ОСОБИ?

Відповідно до ч.1 ст. 252 Сімейного кодексу України (далі – СК) патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім’ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, влаштовується в сім’ю патронатного вихователя за договором про патронат над дитиною, який відповідно до ст. 253 СК укладається між органом опіки та піклування і патронатним вихователем.

Правильне розуміння сутності та правової природи договору про патронат над дитиною сприяє не тільки ефективному нормативному регулюванню патронатних відносин в цілому, а й поширенню практики та розвитку патронату над дитиною зокрема. Так, станом на 06.11.2019 рік в Україні функціонувало 107 сімей патронатних вихователів, які сумарно виховують 422 дитини. При цьому з 24 областей України та міста Києва лише у 5 не створено жодної сім’ї патронатних вихователів (Закарпатська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька).[1]

Не вдаючись до полеміки з питання галузевої приналежності договору про патронат над дитиною, дискусійним, на погляд автора, видається твердження про те, що укладений в інтересах дитини договір між органом опіки та піклування і патронатним вихователем, з однієї сторони, та батьками/законними представниками дитини, з другої сторони, є договором на користь третьої особи. [2, с. 222, 227; 3, с. 144] Зазначена позиція аргументується тезою, відповідно до якої дитина, що передається на виховання до сім'ї патронатного вихователя, не є учасником патронатного договору і не наділяється самостійним правом вимоги щодо виконання умов договору стосовно органу опіки та піклування, але як патронатний вихователь, так і орган опіки та піклування, мають конкретні обов'язки щодо такої дитини. [2, с.227]

Проте порівняльний аналіз договору про патронат над дитиною та договору на користь третьої особи, який регламентується ст.636 ЦК, дозволяє констатувати, що така класифікація договорів не може застосовуватися до договірних відносин патронату. По-перше, згідно з ч. 2 ст. 636 ЦК виконання договору на користь третьої особи може вимагати третя особа, яка встановлена або не встановлена у договорі. В договорі про патронат дитина, яку ряд науковців розглядають як третю особу, є завжди чітко встановленою особою. Відповідно до умов Типового договору про патронат над дитиною в договорі чітко зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік народження дитини, влаштованої в сім'ю патронатного вихователя. Виконання договору патронатним вихователем здійснюється виключно в інтересах дитини, чітко вказаної в договорі. По-друге, якщо інше не встановлено договором або законом, з моменту вираження третьою особою наміру скористатися своїм правом сторони не можуть розірвати або змінити договір без згоди третьої особи (ч. 3 ст. 636 ЦК). Водночас договір про патронат над дитиною відповідно до положень ст.253 СК, Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою КМ України від 16.03.2017 р. №148 (далі – Порядок) розривається без згоди дитини. По-третьє, якщо третя особа відмовилася від права, наданого їй на підставі договору, сторона, яка уклала договір на користь третьої особи,

може сама скористатися цим правом, якщо інше не впливає із суті договору (ч. 4 ст.636 ЦК). У разі якщо дитина, влаштована в патронатну сім'ю, відмовиться від перебування у сім'ї патронатного вихователя на підставі укладеного договору, орган опіки та піклування або у випадку надання згоди на патронатне влаштування дитини її батьки/законні представники, навряд чи зможуть скористатися умовами договору в своїх інтересах, оскільки предмет договору обумовлений забезпеченням і здійсненням патронату над конкретною дитиною. Та й зрештою можливість відмовитися від права, наданого дитині на підставі договору про патронат, як така, не прописана ні в СК, ні в Типовому договорі.

В контексті останнього аргументу варто звернути увагу й на те, що однією з передумов укладення договору про патронат над дитиною, є одержання згоди дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити (ч.1 ст. 254 СК). Така законодавча вимога ставить під сумнів концепцію договору про патронат над дитиною як договору на користь третьої особи, оскільки на цьому етапі оформлення договірних відносин правове становище дитини невластиве правовому становищу третьої особи.

З наведеного випливає, що в юридичній конструкції договору про патронат над дитиною більше розбіжностей, ніж подібностей, з договором на користь третьої особи.

Свого часу, проаналізувавши всі ознаки, притаманні договору на користь третьої особи, Л.В.Лешанич також висловила думку про те, що договір про патронат над дитиною не відноситься до договорів на користь третьої особи. Водночас з огляду на те, що діти, які перебувають на вихованні у патронатній сім'ї, не є учасниками договору, не наділяються правом вимоги виконання зобов'язань, враховуючи, що метою укладення договору є задоволення інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – третіх осіб, вчена розглядає договір про патронат як договір про виконання третій особі. [4, с. 102]

Класично під договором про виконання третій особі розуміється договір, за яким боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок визначеній договором третій особі, яка при цьому, правом вимоги не наділяється. [5, с.82] Укладаючи такий договір, сто-

рони припускають ситуацію, що третя особа може й відмовитися від прийняття виконання, тому укладаючи договір учасники відносин повинні визначити правові наслідки відмови останньої від прийняття виконання. [5, с.81] Вище вже зазначалося, що орган опіки та піклування і патронатний вихователь, вступаючи у договірні патронатні відносини, «зв'язані» наявністю згоди дитини для її влаштування в сім'ю патронатного вихователя. Укладення договору про патронат всупереч думки дитини, висловленої безпосередньо або через представника, не є раціональним рішенням як з огляду на дотримання принципу якнайкращого забезпечення інтересів дитини, так і з врахуванням положень ст. 12 Конвенції про права дитини 1989 року. Тому теза про те, що укладаючи договір, сторони припускають ситуацію, що третя особа може й відмовитися від прийняття виконання, й тому учасники договірних відносин повинні визначити правові наслідки відмови останньої від прийняття виконання, працює виключно для договору про виконання третій особі, але не для договору про патронат над дитиною, який навіть не повинен укладатися без згоди дитини, не говорячи про закріплення в договорі правових наслідків відмови дитини від прийняття виконання.

Ще один аспект. В силу специфіки договору про виконання третім особам третя особа не може у разі його порушення звернутися із відповідними позовами ні до сторони, яка уклала договір, ні до боржника за таким договором, оскільки правовий зв'язок третьої особи із сторонами такого договору, знаходиться поза межами договірної зобов'язання. [5, с.82] З врахуванням того, що дитина не є стороною договору, забезпечення її інтересів в силу закону покладено на орган опіки та піклування. Згідно з п. 25 Порядку служба у справах дітей здійснює контроль за умовами утримання та виховання дитини, забезпеченням її прав та найкращих інтересів у сім'ї патронатного вихователя. Відповідно до зазначеного служба має реагувати на звернення дитини щодо неналежного виконання патронатним вихователем обов'язків за договором. Проте якщо орган опіки та піклування не реагуватиме на звернення дитини, чи не означає це, що дитина змушена перебувати під патронатним вихованням всупереч своїй волі. Ч. 6 ст. 254 СК встановлює, що дитина, влаштована в сім'ю патронатного

вихователя, має інші права, визначені законодавством, а отже й право безпосереднього звернення до суду за захистом свого права та інтересу, за умови досягнення 14 років (ч. 1 ст.18 СК). Проте логістика сучасного бачення дитини як третьої особи в договорі про патронат, а не безпосередньої його сторони, обмежує дію ст.18 СК в частині звернення 14-річної особи до суду з вимогою про розірвання договору про патронат. Відкритим в цьому контексті є й питання захисту інтересів дитини, яка не досягла 14 років, під час проживання в сім'ї патронатного вихователя.

Резюмуючи, договір про патронат над дитиною не є ні договором на користь третьої особи, ні договором про виконання третій особі.

З огляду на те, що батьки/законні представники дитини (Типовий договір про патронат над дитиною), а у випадках, передбачених ч. 3 ст. 253 СК, орган опіки та піклування, виступають в договорі від імені дитини як її законні представники, договір про патронат над дитиною слід розглядати як договір з елементами законного представництва.

1. Мінсоцполітики провело нараду з питань поширення практики патронату над дитиною. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/17831.html> (дата звернення: 21.04.2020 р.)
2. Розгон О.В. Договори у сімейному праві України: монографія. Київ: Ін Юре, 2018. 301 с.
3. Романюк У. В. Патронат як форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: [спец.] 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» /Хмельницький університет управління і права. Хмельницький, 2018. 232 с.
4. Лешанич Л.В. Правове регулювання квазісімейної форми виховання дітей: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: [спец.] 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Ужгород, 2015. URL: http://www.ap.gp.gov.ua/userfiles/file/Academia2016/Leshanich_diser.pdf (дата звернення: 21.04.2020 р.)
5. Кузьмич О. Договір про виконання третій особі у цивільному праві України. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 40. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2016. С. 75-84.

ОХОРОНА ПРАВ ВИКОНАВЦІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інтернет безконтрольний для використання виконань, а тому захист прав на них утруднений. З появою “копілефту”, тобто безоплатного використання виконань з обов’язковим дотриманням особистих немайнових прав, стало можливим масове порушення майнових прав інтелектуальної власності виконавців. Поширення “копілефту” і нині загрожує їм величезними збитками [1, с. 36].

Залишається невирішеною низка питань, що є принциповими для забезпечення охорони та захисту прав на виконання у мережі Інтернет: відсутність єдиного терміну для визначення цифрового середовища; складнощі у забезпеченні доказів при поданні позову про порушення прав у цифровому середовищі; визначення суми позову; визначення місця пред’явлення позову; визначення сторін правовідносин, що виникають у мережі Інтернет; визначення суб’єкта правопорушення; забезпечення контролю за використанням фонограм в мережі Інтернет, збору та виплати винагороди; визначення виду використання, до якого слід віднести розміщення виконань у мережі Інтернет.

Порушення прав, пов’язані з неправомірним використанням виконань в мережі Інтернет, за способом можуть бути поділені на: неправомірне розміщення цих об’єктів у мережі Інтернет та неправомірне використання цих об’єктів, що були правомірно розміщені у мережі Інтернет.

Щодо характеру дій, можна виділити:

- первісне правопорушення – суб’єктом якого є безпосередній виробник контрафактного екземпляру;
- вторинне правопорушення – контрибуційне або субституційне порушення суміжного права, яке полягає, наприклад, у наданні технічних засобів, що дозволяють вчинити правопорушення.

Обґрунтовуючи відповідальність провайдерів за порушення авторських та суміжних прав у мережі Інтернет, М. Стефанблومه пише: “Інтернет-провайдери, навіть якщо вони не є першопричиною правопорушення, можуть нести юридичну від-

повідальність на тій підставі, що їх організаційна та фінансова відповідальність за послуги або їх вплив на тип та масштаб порушення можуть бути достатньою підставою для встановлення вторинної (акцесорної) відповідальності”[2,с.83].

Для визначення наявності та розміру відповідальності Інтернет – провайдера має бути чітко встановлений причинно-наслідковий зв’язок.

Безумовно, при визначенні правопорушника у мережі Інтернет технічні труднощі його пошуку все ще залишаються на першому місці. Технічний прогрес значно розширює можливості обох сторін: правозахисників у пошуку правопорушників, а самих правопорушників – у приховуванні від правовласників та правозахисників. Проте, навіть якщо “пошукова” діяльність досягла своєї мети, питання “хто винний” часто залишається відкритим.

Зрозуміло, що з технічної точки зору, легше і швидше розшукати провайдера. Так, свого часу, німецькі суди пішли шляхом найменшого опору, поклавши на провайдерів обов’язок вживати заходів для запобігання порушень авторських і суміжних прав. Пізніше значний зріст обсягу інформації призвів до необхідності обмежити відповідальність провайдерів [3, с.78].

Суб’єктом правопорушень, пов’язаних з неправомірним використанням об’єктів суміжних прав виконавців, що були правомірно розміщені у мережі Інтернет, є користувачі.

Файл, що є цифровим музичним записом, може бути як захищений технічними засобами, так і розміщений у вільному доступі. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що правопорушенням слід вважати тільки використання такого файлу із свідомим обходом технічних засобів захисту.

Безкордонний характер мережі Інтернет робить дуже складним питання визначення місця подачі позову. Відповідно до статті 125 Цивільно-процесуального кодексу України позови пред’являються в суді за місцем проживання відповідача, а позови до деяких юридичних осіб - за місцем знаходження їх органу управління. В ідеальному випадку позивачеві вдається встановити місцезнаходження відповідача (власника сайту) і це місцезнаходження буде на території країни, де мешкає позивач. Але, це в ідеальному ви-

падку. Реальність же є такою, що здійснення захисту суміжних прав виконавців у мережі Інтернет в індивідуальному порядку практично неможливе, і потребує вирішення через застосування системи колективного управління майновими правами [4].

Аналізуючи існуючу практику, можна зробити висновок, що у відносинах, що виникають у глобальній мережі, беруть участь наступні сторони: правовласник, провайдер, користувач.

Для вирішення, перш за все, цивільно-правових питань, що виникають у зв'язку з розміщенням об'єктів суміжних прав в мережі Інтернет, необхідно мати, якнайменше, чітке визначення учасників цього процесу. Законодавче визначення правовласника, як фізичної або юридичної особи, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання або будь-яких звуків, міститься у Законі «Про авторське право і суміжні права» [5].

Законодавство України не містить визначення провайдера Інтернет. Визначення провайдера телекомунікацій, наведене у Законі України “Про телекомунікації”, як суб'єкта господарювання, який має право на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій без права на технічне обслуговування та експлуатацію телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електров'язку, теж навряд чи може застосовуватись при розгляді справ стосовно порушення прав виробників фонограм у мережі Інтернет [6, с.17].

Слід зауважити, що й судова практика нині не виробила нових і більш ефективних підходів щодо захисту від порушень прав виконавців у мережі Інтернет. Для суду завжди необхідними є докази неправомірного розміщення виконань у глобальній мережі.

У деяких сегментах мережі ефективно використовується захист у вигляді «водяних знаків» в електронних копіях фотографій і зображень. За допомогою спеціального програмного забезпечення вбудовується прихований код певного формату у файли. При візуальному розгляді не видно закодованих позначень - імені виконавця, року видання, знака суміжних прав. Водяні знаки стійкі до будь-яких операцій над зображенням - стиску, зміни розміру, формату, кольоровості. При застосуванні певного програмного

засобу можна довести, що файли містять додаткову інформацію, яка вказує на особу, яка її записала.

За допомогою запису інформації з Web-сторінок на лазерний диск можна в подальшому його депонувати у сховище - Web-депозитарії. Дата депонування буде доказом, що у зазначений час заявник володів копією об'єкта.

Відповідно до законодавства, доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд (господарський суд), у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [7]. Суд та сторони у питаннях стосовно доказів по справах про порушення суміжних прав виконавців мають керуватися загальними положеннями цивільно-процесуального законодавства України. З огляду на те, що будь-який файл може бути знищений протягом декількох хвилин, дії з забезпечення доказів мають вживатися майже негайно. Запобіжні заходи, передбачені ЦПК і ГПК, а також заходи із забезпечення доказів, передбачені ЦПК на практиці не в змозі забезпечити збереження доказів. Проте у разі виявлення неправомірного розміщення фонограми із записом виконання (звичайно це – файл у форматі MP3) чи відеограми роздруковка веб-сторінки, навіть якщо на ній міститься відсилка до відповідної фонограми, відеограми не є підтвердженням того, що ця відсилка дійсно працює. Майже єдиним засобом забезпечення доказів, таким чином, стає відеозапис, що робиться власно виконавцем. Слід відмітити, що звуко- і відеозапис відповідно до Цивільного процесуального кодексу України є видами речових доказів.

Висновки. Проблеми забезпечення судового захисту прав на виконання в Україні пов'язані з відсутністю кваліфікованих суддів у судах загальної юрисдикції, де, на відміну від господарських судів, відсутня спеціалізація фахівців при розгляді справ про порушення права інтелектуальної власності, що призводить до порушення строків розгляду справ та винесення помилкових рішень. Отже, необхідно запровадити спеціалізацію суддів по розгляді справ щодо інтелектуальної власності у судах загальної юрисдикції.

Разим з тим, доцільно застосувати ефективні засоби досудового розгляду справ, яке існує в багатьох країнах світу і вимагається Угодою TRIPS (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights).

У країнах з розвинутою ринковою економікою для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності широко застосовується медіація та третейське судочинство.

Медіацією (посередництвом) називають процес переговорів, коли до дискусії щодо спірного питання залучається нейтральна сторона, яка веде цей переговорний процес, вислуховує аргументацію обох (або декількох) сторін, дає поради та активно допомагає сторонам прийняти рішення, яке задовольнить усіх учасників переговорів.

Рішення має бути оформлено письмово й підписано учасниками процесу, в іншому випадку воно не буде обов'язковим для сторін. Якщо одна із сторін не задоволена результатом, вона може не підписувати рішення і вирішити конфлікт по-іншому.

Процес медіації дуже гнучкий і під час переговорів будь-яка із сторін може його припинити. Процесом має керувати досвідчений медіатор, обраний за згодою сторін.

1. Тимофієнко Л.П. Охорона прав артистів-виконавців. Інтелектуальна власність. – 2007. – №8–9. – С.34–36.
2. Сергеев А.П., *Интеллектуальная собственность: навч. посібник.* - М.: Юрист, 2000. - 161 с.
3. Стефанблуме М. *Ответственность Интернет-провайдеров за нарушение авторского права по немецкому и европейскому праву.* -2001.Т.XXXV.-№2. –С.78-82.
4. *Цивільний процесуальний кодекс України.* – К.: Атіка, 2017. – 560 с.
5. *Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р .№3792.* - Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
6. Яркіна Н.С. *Суміжні права в авторському праві. дис. ...к-та юрид. наук: 12.00.03/ Яркіна Наталія Євгенівна: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого.* - Х., 2000.- 183 с.
7. *Цивільний кодекс України: наук. - прак.комент. За заг. ред.Є.О.Харитонові, О.І. Харитонові, Н.Ю. Голубевої.* - К.:Всеукр. Асоц. Вид. «Правова єдність», 2016. - 740 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ОХОРОНА ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ» ТА «ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»

Активний розвиток суспільних відносин та інформаційного суспільства, сьогодні, в Україні призводить до створення нових об'єктів права інтелектуальної власності, а також, до збільшення масштабів їх використання у всіх сферах суспільного життя. Тому, дедалі частіше проблеми використання, охорони і захисту прав інтелектуальної власності щодо відповідних об'єктів набувають особливого значення.

Для проведення глибокого дослідження в межах теми цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності, важливим є окреслення питання щодо співвідношення окремих правових категорій – «охорона прав інтелектуальної власності» та «захист прав інтелектуальної власності».

У чинному цивільному законодавстві України зустрічаються різні правові поняття. Так, у статті 482 ЦК зазначається «обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані», у статті 489 ЦК – «правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності» [1]. Є й прийняті спеціальні закони, наприклад, Закон України «Про правову охорону географічних зазначень».

Проте, у главі 46 ЦК йдеться вже про охорону прав на комерційну таємницю. Охорона прав торговельних марок, винаходів і корисних моделей, промислових зразків здійснюється на підставі Законів України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки».

У юридичній літературі, теж, зустрічаються поняття «правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності» та «охорона прав інтелектуальної власності». Аналіз наукової доктрини

та положень чинного цивільного законодавства України дозволяє зробити висновок, що поняття «правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності» та «охорона прав інтелектуальної власності» є синонімами та мають однаковий правовий зміст. Отже, охорона прав інтелектуальної власності (правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності) – це сукупність правових заходів, способів та методів, спрямованих на забезпечення належної реалізації прав інтелектуальної власності відповідно до волевиявлення їх власника або законного представника, а також на захист вказаних прав у випадку їх порушення або оспорювання.

Система правової охорони прав інтелектуальної власності на відповідні об'єкти має багаторівневу структуру та складається з таких рівнів:

- перший рівень – Конституція України, що має найвищу юридичну силу у сфері правової охорони інтелектуальної власності;

- другий рівень складають міжнародні конвенції, учасницею яких є Україна та міжнародні угоди. Зокрема, Конвенція про утворення ВОІВ, Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., Угода ТРІПС, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. тощо;

- третій рівень складають закони, насамперед – Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, та низка спеціальних законів, наприклад, Закони України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист економічної конкуренції», «Про рекламу» тощо;

- четвертий рівень – це підзаконні нормативно-правові акти, які запроваджують механізми реалізації зазначених законів, більш детально регламентують правовідносини у цій сфері, роз'яснюють деякі їх положення тощо;

- п'ятий рівень – документи, що фіксують домовленість сторін у вигляді договорів, які встановлюють індивідуальний режим для певного об'єкта права інтелектуальної власності та його суб'єктів [2, с. 125-126].

Щодо захисту прав інтелектуальної власності, то, Н.В. Вітрук, умовно розділяючи охорону та захист прав інтелектуальної власності і підкреслюючи їх тісний зв'язок, приходять до висновку про те, що обидва ці явища складають єдине ціле – «охорону (захист) прав» [3, с. 122]. Н.І. Матузов з цього приводу зазначає, охорона і захист суб'єктивного права або інтересу, що охороняється законом – не одне і теж: охороняються вони постійно, а захищаються тільки тоді, коли порушуються [4, с. 89]. М.О. Кривенко проводить розмежування охорони та захисту прав інтелектуальної власності на прикладі музичних творів, які є об'єктами авторського права. Науковець зазначає, розмежування понять охорони та захисту музичних творів можливо і необхідно здійснювати щодо мети здійснення. Мета охорони авторських прав на музичні твори – створення державою гарантій правовласнику для належної реалізації права власності на музичний твір як об'єкт права інтелектуальної власності. Мета захисту авторських прав на музичні твори – відновлення порушених чи невизнаних прав, а також, оспорювання відповідних прав у встановленому законом порядку [5, с. 111-112].

Підсумовуючи, слід зазначити, що поняття «охорона прав інтелектуальної власності» та «захист прав інтелектуальної власності» це нетотожні правові категорії. Охорона прав інтелектуальної власності (правова охорона) є ширшим поняттям і включає в себе захист таких прав. Наприклад, правова охорона торговельній марці надається з моменту її державної реєстрації. Правова охорона торговельних марок має важливе значення, оскільки, забезпечує розпізнавальну здатність останніх, що унеможливує введення в оману споживача та дозволяє індивідуалізувати торговельні марки; дозволяє раціонально використовувати торговельні марки, що забезпечує цінність останніх; забезпечує позитивне сприйняття суспільством тієї чи іншої торговельної марки; створює умови для розширення міжнародної співпраці у сфері товарообігу; створює належні умови для залучення інвестицій та забезпечення «інвестиційного клімату» в Україні; дозволяє удосконалювати національне законодавство у даній сфері та гармонізувати правові норми із правовими положеннями міжнародного законодавства.

Щодо об'єктів авторського права, то правова охорона таким об'єктам надається з моменту створення твору.

Про захист прав інтелектуальної власності йдеться тоді, коли права інтелектуальної власності порушуються, не визнаються чи обмежуються. Відповідно законодавець у ст.16 ЦК України зазначає, кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу використовуючи наступні способи захисту цивільних прав та інтересів: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків або інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб [1].

Зазначені вище способи захисту прав інтелектуальної власності є загальними і їх перелік не є вичерпним.

Законодавець передбачає можливість використання й спеціальних способів захисту прав інтелектуальної власності. Відповідно до частини 2 статті 432 ЦК України суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про: застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини

особи та інших обставин, що мають істотне значення; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [1].

Низка інших спеціальних способів захисту прав інтелектуальної власності визначаються спеціальними законами, які регулюють відносини у сфері права інтелектуальної власності.

1. *Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.04.2020).*
2. *Немеш П. Ф. Особливості правової охорони звукових торговельних марок у країнах ЄС та в Україні. Судова апеляція. 2016. № 1. С. 92-98.*
3. *Вітрук Н. В. Правова охорона авторських прав. ВВР України. 2016. №13. ст.122.*
4. *Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987. 224 с.*
5. *Кривенко М. О. Захист авторських прав на музичні твори та суміжні категорії. Молодий вчений. 2017. №6 (46). С. 110-113.*

Туряниця М. - М.І.

ПРАВОВИЙ СТАТУС БРОКЕРА НА ТОВАРНІЙ БІРЖІ

Ринкові відносини, що почали активно розвиватися в Україні після проголошення незалежності, зумовили реформування різних сфер соціально-економічного напрямку. Значно активізувалася торгівельна діяльність і, як наслідок, відбулися кардинальні зміни щодо суб'єктного складу учасників цивільно-правових та господарсько-правових відносин, що залучені до такої діяльності, з'явилися нові чи істотно удосконалені торгівельні операції, розширилася можливість здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Нові правові конструкції, що формуються при цьому, нестабільність вітчизняного законодавства, певна непослідовність правового регулювання, відсутність уніфікованої судової практики призводять до необхідності подальшого наукового дослідження правових явищ, які вже стали звичними для сьогодення. Серед них відзначимо товарну біржу як учасника цивільних правовідносин, що самостійно комерційним посередництвом не займається, однак створює для цього умови для заінтересованих учасників цивільного обороту. Вказаний висновок прямо

впливає з положень ст. 1 Закону України «Про товарну біржу», де зазначено, що товарна біржа «...має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, впорядкування і полегшення товарообороту і пов'язаних з ним торговельних операцій» [1].

Активізація підприємницької діяльності, посередницьких послуг, нових договірних конструкцій обумовила виникнення у господарюючій практиці нового для вітчизняного законодавства суб'єкта – брокера. Відзначимо, що брокерська діяльність не обмежується рамками товарної біржі і сьогодні присутність таких специфічних комерційних представників можна спостерігати у різних сферах господарювання. Сучасне законодавство знає страхових брокерів, митних брокерів, брокерську діяльність на фондовому ринку, у сфері кредитування. В науковій літературі ведеться мова про перспективність діяльності брокерів в судноплаванні та венчурній діяльності [2, с. 99], а значення брокерської діяльності, загалом, поступово зростає. Для кожної сфери цивільного обороту, де залучений брокер, характерна власна специфіка, однак, на жаль, чинне законодавство надзвичайно обмежено та фрагментарно регламентує їх правовий статус. Це яскраво простежується на рівні положень Закону України «Про товарну біржу», у ст. 16 якого містяться норми про брокера на товарній біржі.

Зокрема, брокерами є фізичні особи, зареєстровані на біржі відповідно до її статуту, обов'язки яких полягають у виконанні доручень членів біржі, яких вони представляють щодо здійснення біржових операцій шляхом підшукування контрактів і поданні здійснюваних ними операцій для реєстрації на біржі [1]. Статус брокера істотно обмежений, оскільки надаючи відповідні послуги на товарній біржі, оскільки він діє за дорученням і за рахунок особи (клієнта), інтереси якого представляє і отримує за це винагороду. Кількість брокерів кожної товарної біржі визначається біржовим комітетом (радою біржі).

По суті, наведені положення щодо брокера як учасника біржової діяльності не дають можливості розкрити особливості його правового статусу. Видається, що деталізація статусу брокера як учасника цивільно-правових відносин мала б бути продовжена на рівні локальних нормативних актів товарної біржі, наприклад,

статуту чи правил біржової торгівлі, але достатньо часто це не так. До прикладу, звернемося до положень Правил біржової торгівлі на товарній біржі «Українська енергетична біржа», затверджених рішенням біржового комітету № 503 від 12.02.2019 року, відповідно до яких брокери - уповноважені фізичні особи постійних членів Біржі або непостійних членів Біржі (брокерських контор), акредитовані на Біржі згідно з Положенням про надання в оренду біржових місць на Товарній біржі «Українська енергетична біржа», обов'язки яких полягають у виконанні доручень членів Біржі (клієнтів членів Біржі), яких вони представляють, щодо здійснення біржових операцій на Біржі [3]. По суті, за змістовим наповненням наведене визначення брокера відповідає тому, що міститься в Законі України «Про товарну біржу», а не деталізує його, а відсилає нас до ще одного локального акту товарної біржі, а саме Положення про надання в оренду біржових місць на згаданій біржі. Також на прикладі зазначених вище Правил біржової торгівлі не можна не звернути увагу на ще одного учасника досліджуваних правовідносин, а саме – брокерські контори. Якщо звернутися до наукової та навчальної літератури, то поняття брокерської контори обмежується тим, що це «...підприємство з правами юридичної особи, створене іншим підприємством, членом біржі або їх незалежними підрозділами. Як правило, на товарній біржі кожен її член відкриває власну брокерську контору» [4]. На нашу думку, зазначений підхід до розуміння брокерської контори є достатньо дискусійний та не дозволяє розкрити її сутність та особливості діяльності. Складність полягає в тому, що основоположний нормативно-правовий акт для біржової діяльності, а саме Закон України «Про товарну біржу» взагалі не містить згадки про такого суб'єкта як брокерська контора, що, на нашу думку, є законодавчим недоліком.

Так само недостатньо, як нам видається, розкрито на рівні вищевказаного Закону правовий статут брокера. Відповідно, брокери вправі пересвідчитися в наявності та якості запропонованого товару, а також у платоспроможності покупця, пропонувати альтернативні умови контрактів та здійснювати будь-які інші дії, що не суперечать інтересам клієнтів [1]. Виникає питання щодо механізмів пересвідчення «платоспроможності покупця», а та-

кож кореляції його дій з наданим йому дорученням на здійснення біржових операцій. Непослідовним є законодавець в частині правового закріплення обов'язків брокера, якому забороняється розголошувати комерційні таємниці щодо здійснюваних за його участю біржових операцій клієнтів, одночасно обслуговувати двох і більше клієнтів, інтереси яких суперечать [1]. Згадана нами непослідовність законодавця у правовому регулюванні статусу брокера полягає в тому, що обов'язки брокера названі, однак особливості відповідальності його за їх порушення не вказані. Звичайно, це питання може бути врегульоване на рівні договірних відносин брокера з клієнтом чи міститися на рівні того ж самого статуту товарної біржі, однак, вважаємо, що загальні засади відповідальності брокера у випадку вчинення ним порушень в сфері біржової торгівлі мали б бути окреслені на законодавчому рівні. Як свідчить міжнародний досвід, питання відповідальності брокерів за свою діяльність є надзвичайно важливим, наслідком чого є практика прийняття Кодексу ділової етики (Морального кодексу брокера) [5, с. 76] тощо.

Таким чином, на основі проведеного нами аналізу можемо зробити висновок про недосконалість правового забезпечення статусу брокера на товарній біржі. Законодавчі положення щодо нього носять фрагментарний характер, не дозволяють розкрити його особливості та не відповідають сучасним підходам здійснення товарно-біржової діяльності, що зумовлює необхідність внесення змін чи доповнень до чинного законодавства, яке регламентує діяльність брокерів на товарних біржах.

1. Про товарну біржу: Закон України від 10.12.1991. № 1956-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 10. Ст. 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12> (дата звернення 28.04.2020).
2. Ольховик Л.А. Види брокерської діяльності в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 44. Том 1. 2017. С. 97-100. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.44/part_1/23.pdf (дата звернення 28.04.2020).
3. Правила біржової торгівлі на Товарній біржі «Українська енергетична біржа» від 12.02.2019 р. № 503. URL: <https://www.ueex.com.ua/files/ueex-rules-of-exchange-trading-12022019.pdf> (дата звернення 28.04.2020).
4. Васильєва С.І., Бондар Н.С. Брокерська контора, роль і місце її в біржовій діяльності URL: http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Economics/48581.doc.htm

5. *Васильев А. Калашиников А., Пронкин В. Организация и функционирование товарной биржи. Моральный Кодекс брокера. АПК: Экономика. Управление. 1992. № 9. С. 76-78.*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Данилюк Л.Р.

ЕКОЛОГІЧНЕ ІНФОРМУВАННЯ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], екологічна безпека – це стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Згідно із ч. 2 цієї ж статті, екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Щодо державно-правових заходів науковці зазначають, що вони за своїм змістом не однорідні. Їх можна поділити на декілька видів залежно від спрямованості дій: організаційно-превентивні, регулятивно-стимулюючі, розпорядчо-виконавчі, охоронно-відновлювальні та забезпечувальні. Вони утворюють своєрідний правовий механізм, який слід розуміти як систему державно-правових засобів, спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення і природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки [2, с. 126; 3, с. 94].

Організаційно-превентивні заходи спрямовані на виявлення екологічно небезпечних для навколишнього природного середовища та здоров'я людини територій, зон, об'єктів і видів діяльності, а також здійснення певних заходів для попередження виникнення екологічної небезпеки. До них відносять: 1) обліково-установчі; 2) реєстраційні; 3) експертно-оціночні; 4) інформаційно-прогностичні. До останньої групи (інформаційно-прогностичних заходів) належить прогнозування, планування, моніторинг, інформування

та інші заходи, що розглядаються як функції управління в галузі екології [2, с. 126, с. 128].

М. В. Краснова також вважає, що у межах механізму правового забезпечення екологічної безпеки екологічне інформаційне забезпечення належить до організаційно-превентивних заходів, у межах яких здійснюється систематичне інформування державних органів про екологічний стан в Україні або ж в окремому регіоні, про стан захворюваності населення, при-родні і техногенні катастрофи та аварії тощо [4, с. 261].

Тобто, екологічне інформування є елементом правового механізму забезпечення екологічної безпеки. Зокрема воно належить до інформаційно-прогностичних, організаційно-превентивних заходів в системі державно-правових засобів, спрямованих на гарантування стану навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Варто відзначити і позиції інших науковців щодо місця екологічного інформування серед заходів забезпечення екологічної безпеки. Наприклад, Т. В. Грушкевич також виділяє один з підходів до розуміння даного інституту як до засобу забезпечення екологічної безпеки [5, с. 607]. А. С. Євстігнєєв аналізує право на екологічну інформацію як гарантію забезпечення права на екологічну безпеку при здійсненні природокористування. В результаті чого робить висновок, що чинне законодавство не забезпечує належної реалізації права фізичної особи на отримання інформації про вплив на екологічну безпеку діяльності щодо використання природних ресурсів, яка часто є джерелом екологічного ризику, що зумовлює внесення відповідних змін і доповнень до нього, спрямованих на ефективний правовий механізм реалізації цього права, що стане нормативною гарантією забезпечення екологічної безпеки природокористування [6].

На думку Ю. В. Єгорова, проблема екологічної безпеки набула в Україні безпрецедентних масштабів. Національна безпека держави дедалі більше залежатиме від стану навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, прогнозу та пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру. Саме взаємодія природних і

соціальних чинників стала визначальною в негативному антропогенному впливові на довкілля України. Тому забезпечення екологічної безпеки нині залишається основним способом розв'язання екологічних проблем, який гарантує громадянам розвиток і проживання в біосферосумісній формі, відкриває нові можливості для інших форм діяльності у сфері національної безпеки – воєнної, політичної, економічної, соціальної тощо. У цьому контексті важливим є вдосконалення національного законодавчого та нормативно-правового забезпечення вільного доступу громадян до екологічної інформації з метою підвищення можливостей реалізації конституційних прав громадян на отримання екологічної інформації, ролі громадськості у процесі забезпечення та реалізації права на безпечне довкілля [7, с. 198].

Потрібно зауважити, що досліджуючи екологічне інформування як захід забезпечення екологічної безпеки вчені розкривають його зміст через право громадян на екологічну інформацію та відповідну функцію уповноважених органів.

Отже, екологічне інформування це багатоаспектне поняття, яке розглядається як засіб забезпечення права громадян на екологічну інформацію, як функція управління в галузі охорони довкілля, як захід забезпечення екологічної безпеки. Однак в будь-якому разі його суть проявляється крізь призму права громадян на екологічну інформацію та відповідної функції уповноважених органів.

Стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, тобто стан екологічної безпеки, гарантується та досягається завдяки ефективному функціонуванню правового механізму забезпечення екологічної безпеки. Одним з його елементів є екологічне інформування, яке відноситься до інформаційно-прогностичних, організаційно-превентивних заходів в системі державно-правових засобів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки.

Тобто, екологічне інформування та екологічна безпека перебувають у нерозривному взаємозв'язку, який прослідковується в тому, що екологічне інформування є заходом забезпечення екологічної безпеки, зміст якого розкривається через право громадян

на екологічну інформацію та відповідну функцію уповноважених органів. Водночас стан екологічної безпеки забезпечується, зокрема, за допомогою належного здійснення уповноваженими органами цієї функції.

1. *Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. Дата оновлення: 18.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 04.05.2020).*
2. *Екологічне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Право, 2009. 328 с.*
3. *Андрейцев В. І. Екологічне право: курс лекцій в схемах. Загальна частина. Київ: Вентурі, 1996. 208 с.*
4. *Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2005. 848 с.*
5. *Грушкевич Т. В. Конституційні засади екологічного інформаційного забезпечення. Вісник Донецького національного університету. Сер. В: Економіка і право. 2011. Вип. 1. С. 604–608.*
6. *Євстігнєєв А. Право на екологічну інформацію як гарантія забезпечення права на екологічну безпеку при здійсненні природокористування. Юридична Україна. 2011. № 6. С. 93–97. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/14448/%C0> (дата звернення: 04.05.2020).*
7. *Єгоров Ю. В. Екологічна складова у структурі національної безпеки України: державно-управлінський аспект взаємодії. Стратегічні пріоритети. 2009. № 4 (13). С. 191–199.*

Кисилиця Н.Д.

ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ПРАВА ОРЕНДИ ЗЕМЛІ

Сьогоднію дискусійною є юридична природа права оренди землі, зокрема, визначення права речовим чи зобов'язальним. Для з'ясування даного питання слід звернутися до законодавчого регулювання відносин оренди землі та наукових досліджень.

Книга III Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) право власності та інші речові права, регламентує відносини власності та речові права на чуже майно. У ч. 1 ст. 395 ЦК України передбачено перелік речових прав на чуже майно, проте право оренди землі не входить в цей перелік. Частина 2 цієї ж статті ЦК України фактично надає будь-яким законам встановлювати інші речові права на чуже майно, тобто перелік, визначений у частині 1, є невичерпним. В ч. 2 ст. 4 Закону України «Про державну

реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» визначено перелік речових прав на нерухоме майно, похідних від права власності, що підлягають державній реєстрації. У цій статті передбачається, що державній реєстрації, як похідне речове право, підлягає право оренди землі. У статті 125 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) зазначено, що право оренди земельної ділянки виникає з моменту державної реєстрації цього права. Таке ж положення продубльовано у Законі України «Про оренду землі» (далі – Закон), де у ч.5 ст. 6 йдеться, що право оренди земельної ділянки підлягає державній реєстрації. Тобто можна зробити висновок про речову природу права оренди землі.

Згідно з ч. 1 ст. 93 ЗК України право оренди земельної ділянки – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності. Крім того, ч. 1 ст. 6 Закону передбачає, що орендарі набувають право оренди землі на підставах та в порядку, визначеному законом та договором оренди землі. Із зазначеного випливає, що підставою виникнення права оренди землі є договір, а отже йдеться про зобов'язальні правовідносини. Тому орендні відносини мають у собі ознаки як зобов'язання, оскільки виникають та регулюються на підставі договору оренди землі, так і похідного речового права, у зв'язку із державною реєстрацією права оренди землі.

Для аналізу складної юридичної природи права оренди землі необхідно з'ясувати ознаки похідного речового права та зобов'язання, які притаманні цьому праву. Очевидно, що вирішення зазначеної правової проблеми слід шукати у площині визнання співвідношення ознак «зобов'язальності» та «речовості» у праві оренди землі на сучасному етапі його розвитку [1, с.255]. Для прикладу, деякі науковці визначають ряд ознак, якими характеризуються речові права на чужі земельні ділянки, як от те, що: вони є похідними від права власності; цим правам характерна і певна самостійність; особи, які мають речові права на чужі земельні ділянки, користуються правом захисту цих прав, в тому числі й від власника; мають абсолютний характер (тобто інші зобов'язані утримуватися від порушення права, в тому числі і власник землі) [2, с.249]. Право оренди землі, можна розглядати як зобов'язаль-

не (договірне) за підставою визначення таких його параметрів, як особа орендаря, строк оренди, розмір орендної плати та інші умови оренди, про які домовляється орендодавець і орендар [1, с.255].

Сутність речових прав на чуже майно традиційно прийнято розуміти через посередництво антитези речових та зобов'язальних прав [3, с.251]. Проте проблема полягає в тому, що на відміну від права власності, яке теж виникає на підставі договору, договір оренди землі не припиняється, а продовжує діяти паралельно із обмеженим речовим правом. Таким чином, не можна провести межі, де орендар буде однією із сторін зобов'язання, а де буде власником речового права. Вважаємо за доцільне виділити позицію, за якою право оренди землі не є правом з подвійною юридичною природою, тобто правом, у структурі якого ознаки речовості та зобов'язальності, рівномірно розміщені впродовж існування суб'єктивного права оренди землі, включаючи його виникнення, здійснення та припинення [1, с.255]. Із наведеного твердження випливає, що право оренди землі не може одночасно бути речовим правом і зобов'язальним.

Розглядаючи право оренди землі як зобов'язальне чи речове, І.В. Спасибо-Фатеева зазначає, що право оренди є зобов'язальним, а його бачення як речового права є спірним [4, с.123]. На противагу, слід зазначити позицію А.М. Мірошниченка, який говорить, що оренда в її існуючому «речовому» вигляді мало чим відрізняється від таких речових прав як суперфіцій та емфітевзис, тому вчений пропонує скасувати всі норми, що перетворюють оренду на речове право. На підтвердження думки вчений зазначає, що в більшості розвинених країн право оренди землі є зобов'язальним правом і, як таке, не підлягає реєстрації [5, с.30]. Р.М. Гнідан також приходять до висновків, що право оренди земельної ділянки належить до речових прав, оскільки на відміну від найму (оренди) інших видів майна право оренди земельної ділянки може бути відчужене [6, с.96-97].

Не такою категоричною є позиція науковців, за якою право оренди землі може мати ознаки зобов'язання та речового права залежно від етапу орендних правовідносин. Як зазначає П.Ф. Кулинич, зобов'язання визначає параметри права оренди земельної ділянки, зокрема, права, обов'язки та відповідальність

орендодавця та орендаря як суб'єктів правовідношення оренди землі. Державна реєстрація права формує, підтримує й контролює правове поле, в рамках якого функціонує суб'єктивне право оренди земельної ділянки, юридично конституює його та надає ознак суб'єктивного речового права [1, с.255]. На думку М.В. Мороз, правовідносини найму оренди є виключно зобов'язальними, вони пов'язують виключно наймача та наймодавця. Абсолютними речовими правами є правовідносини наймача як титульного володільця орендованого майна та усіх інших третіх осіб які зобов'язані утримуватися від порушення його прав на це майно [3, с.251]. За твердженням К.О. Дремлюги, право оренди земельної ділянки хоч і належить до зобов'язальних прав за загальноприйнятою цивілістичною класифікацією, проте воно має комплексний характер і містить ознаки як зобов'язального, так і речового права [7, с.78].

Зважаючи на те, що представники наук земельного та цивільного права поки не можуть дійти однозначного висновку, вважаємо проблему визначення юридичної природи права оренди землі такою, що потребує вирішення на законодавчому рівні та подальшого розвитку в межах доктрини земельного права.

1. Кулинич П. Ф. Питання правової теорії та практики оренди землі в умовах завершення земельної реформи в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 254-257.
2. Титова Н. І. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України: науково-навчальний посібник. Львів: ПАЮ, 2005. 368 с.
3. Мороз М. В. Право найму (оренди) нерухомості як речове право на чуже майно. *Форум права*. 2014. № 3. С. 249–253
4. Спасибо-Фатеева І.В. Відчуження права оренди. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 4. С. 118-127.
5. Мірошниченко А.М. Щодо необхідності вдосконалення системи прав на земельні ділянки. *Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі: матеріали «круглого столу», м. Харків, 13 червня 2014 р. Харків: Оберіг, 2014. С. 28-30.*
6. Гнідан Р.М. Договір оренди земельної ділянки: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника», Навч.-наук. юрид. ін-т. Івано-Франківськ, 2018. 201 с.
7. Дремлюга К.О. Підстави набуття прав на землю громадянами України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Національний ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2010. 210 с.

ФІЛОСОФСЬК, ІСТОРИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Гуцалюк В.В.

ФІЛОСОФСЬКІ ВИТОКИ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА РОЗПОРЯДЖАТИСЯ ВЛАСНИМ ТІЛОМ

Проблема визнання за людиною права розпоряджатися власними тілом і розумом перебувала у центрі філософських дискусій, починаючи з XVII ст., а наприкінці XX ст. у зв'язку із стрімким розвитком біомедичних, генетичних та інформаційних технологій вона набула особливого значення. Проте, незважаючи на наявність підвищеної уваги до категорії соматичних прав (від дав.-гр. σῶμα – тіло), бракує чіткого обґрунтування необхідності їх визнання суб'єктами міжнародних відносин.

Мета дослідження полягає в аналізі основних філософських підходів до розуміння категорії «суверенітет особистості», яка становить основу концепції права розпоряджатися власним тілом.

Ідея суверенітету особистості своїм корінням сягає XVI – XVII ст., коли хвиля соціально-політичних та економічних змін охопила англійське суспільство. Зіткнення інтересів фермерів-капіталістів із абсолютистськими устремліннями королів з династії Стюартів призвело до розгоряння англійської буржуазної революції в середині XVII ст., до основних гравців якої відносять, зокрема, радикальних демократів. Один із їхніх представників – Річард Овертон у своєму памфлеті «Стріла проти усіх тиранів» – зробив першу спробу пояснити поняття «індивідуального суверенітету»: «Кожній людині від природи надано індивідуальні властивості, на які ніхто не вправі посягати чи їх захоплювати. Кожна людина належить сама собі, інакше вона не була б собою, і кожна спроба зазіхнути на це є явним порушенням і образою самих основ природи і правил рівності та справедливості між людиною і людиною» [7]. Схожою є позиція німецького філософа Йоганна Фіхте: «Людина не може успадковуватися, продаватися, бути дарованою комусь; вона не може бути чужою власністю, оскільки належить сама собі» [5, с. 209].

Вперше термін «суверенітет особистості» вжив у 1841 році американський анархіст Джосія Воррен в своїй праці «Маніфест». У ній автор зазначив, що кожна людина від природи наділена правом розпоряджатися власним часом, майном, тілом і життям, та може бути притягнутою до відповідальності тільки за власні вчинки [9]. Саме це визначення «суверенітету особистості» було схвалено прихильниками ідеї індивідуальної свободи і лягло в основу багатьох філософських праць.

Загалом, виділяють два основні підходи до розуміння концепції індивідуального суверенітету. Представником першого з них був відомий англійський філософ та ліберал Джон Локк, другого – німецький філософ XIX ст. Георг Гегель. У своєму полемічному творі «Два трактати про врядування» Локк писав: «... кожна людина володіє певною власністю, яка полягає в її власній особистості, на яку ніхто, крім неї самої, не має ніяких прав. Ми можемо сказати, що праця її тіла і робота її рук за найсуворішим рахунком належать їй. Що б тоді людина не виводила з того стану, в якому природа цей предмет створила і зберегла, вона сполучає людину зі своєю працею і приєднує до неї щось, що належить особисто їй, і тим самим робить її своєю власністю» [1, с. 145]. Тобто на думку Локка, «суверенітет особистості» має виступати гарантією захисту від вторгнення держави чи інших суб'єктів у сферу, де людина могла б діяти безперешкодно. Проте є незрозумілим, як це твердження співвідноситься з іншими його словами про те, що Боже втручання є допустимим, і, оскільки люди «послані на той термін, на який йому [Богу], а не комусь іншому, буде завгодно» [1, с. 132], їхня свобода дій може бути обмеженою, зокрема, вимогою ненанесення шкоди собі та іншим людям (у сучасних дискусіях нерідко використовують релігійні ідеї «священного тіла» та «тіла як Божого дару» для обґрунтування обмеження чи, взагалі, заперечення права розпоряджатися власним тілом).

Слід зауважити, що локківська ідея невтручання інших осіб у свободу дій людини лягла в основу багатьох філософських праць наступних років. Зокрема, у своєму есе «Про свободу» британський вчений Джон Стюарт Мілль зазначав, що людина є суверенною над своїм тілом, душею і розумом, а отже будь-які спроби контролю за її поведінкою є неприпустимими. Виключен-

ня можуть складати лише ті випадки, коли втручання у свободу дій людини виправдане потребою самозахисту чи є необхідним для запобігання шкоди, яка може бути заподіяна інтересам інших людей [2, с. 11-25]. Зі свого боку, американський ліберал Маррей Ротбард подавав ідею невтручання у вигляді аксіоми: «жодна особа чи група осіб не може здійснювати насильства проти іншої особи або її власності... кожен має абсолютне право бути «вільним» від такого насильства» [8, с. 22].

Незважаючи на велику кількість прихильників, локківський підхід нерідко піддавався критиці з боку інших відомих вчених. Так, англійський філософ-утилітарист Джеремі Бентам не погоджувався з твердженням Локка про те, що природа здатна наділити людину певною власністю від її народження, оскільки «будь-яка власність є виключно породженням закону» [3]. Американський вчений Роберт Нозік, зі свого боку, висловив сумніви щодо того, чи дійсно людина набуває право власності на кожен матеріальний об'єкт своєї діяльності: «якщо я володію баночкою з томатним соком і виливаю її вміст у море [«робота моїх рук»] ... чи в такий спосіб море переходить у мою власність [«природа сполучає мене з моєю роботою», а отже і з її результатами: морем, яке поглинуло мій сік], чи можливо я здійснив безглуздий вчинок, виливши свій томатний сік в море?» [6, с. 175].

Якщо Локк вбачав у суверенітеті людини над своїм тілом міцну броню від будь-якого посягання на її свободу вільно діяти, то Гегель визнавав його таким, що гарантує людині можливість невпинно розвиватися, опановувати незвичні для неї навички та вміння, віднаходити нові джерела зростання тощо. Тобто, за Гегелем, людина, здійснюючи самоконтроль та самовиражаючись, виявляє свою приналежність до себе. Держава, своєю чергою, має позитивний обов'язок забезпечувати її всіма тими ресурсами, в яких вона відчуває необхідність в процесі здійснення такого самоконтролю. Так, наприклад, якщо людина вбачає в здійсненні саморефлексії ту умову, при якій відбудеться її персональний зріст, то держава зобов'язана надати їй достатню кількість ресурсів (освіту, їжу, житло, менторську допомогу) для того, аби ця умова могла бути виконана [4, с. 147-160].

Отже, визнання «самоприналежності» людини означає наділення її певними привілеями та правами. Одним із вимірів її свободи можна вважати можливість самостійно приймати рішення щодо власного здоров'я, тіла та життя, а також виключне розпорядження своїми талантами, вміннями, результатами своєї праці. Будь-які спроби сторонніх осіб вплинути на життя і благополуччя людини або, наприклад, перешкодити їй реалізовувати власний вибір щодо свого тіла мають у такій інтерпретації розцінюватися як посягання на свободу цієї людини. Однак, з іншого боку, суспільне ставлення до таких ідей (особливо коли йдеться про широке розуміння «суверенітету особистості») у теперішній час залишається зовсім не однозначним.

1. Локк Д. Два трактати про врядування. К., 2001. 265 с.
2. Міл Дж. Про свободу: Есе. К: Основи, 2001. 463 с.
3. Bentham J. *Principles of the Civil Code*. URL: <https://www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/pcc/pcc.pa01.c08.html> (Дата звернення: 22.04.2020).
4. Christman J. *The Myth of Property: Toward an Egalitarian Theory of Ownership*. Oxford University Press, 1994. 217 p.
5. Cohen G.A. *Self-ownership, freedom and equality*. Cambridge University Press, 1995. 277 p.
6. Nozick R. *Anarchy State and Utopia*. Oxford: Basil Blackwell, 1974. 367 p.
7. Overton R. *An arrow against all tyrants*. London, 1646. URL: <http://theanarchistlibrary.org/library/josiah-warren-manifesto> (Дата звернення: 22.04.2020).
8. Rothbard M. *For a New Liberty : The Libertarian Manifesto*. New York: MacMillan, 1973. 341 p.
9. Warren J. *Manifesto / The Anarchist Library*. URL: <http://theanarchistlibrary.org/library/josiah-warren-manifesto> (Дата звернення: 22.04.2020).

Кравець В.І.

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАГЛЯДОВОЇ РАДИ В АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ

Діяльність та ефективне корпоративне управління в господарських товариствах, залежить від налагодження роботи органів корпоративного управління. В Україні органи управління акціонерного товариства (далі – АТ) складаються із загальних зборів акціонерів, виконавчого (одноособового або колегіально-

го) та контрольного (наглядова рада). Вагому роль в системі вищезазначених органів відводиться наглядовій раді. Виникнення інституту «наглядова рада» зумовлено необхідністю здійснення контролю операційної діяльності та забезпечення прийняття колективних рішень.

Вперше інститут «наглядової ради» в сучасному вітчизняному корпоративному праві було введено у 1991 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про господарські товариства» (далі – Закон) [1]. Даний нормативно-правовий акт можна вважати першим базовим документом, який встановлював правове регулювання діяльності наглядової ради в АТ.

Варто зазначити, що у статті 46 Закону [1] зазначалося, що в АТ може створюватися наглядова рада, яка контролює діяльність виконавчого органу. Також була визначена можливість делегування наглядовій раді окремих повноважень вищого органу управління – зборів акціонерів і заборона на суміщення позицій з виконавчим органом. Зокрема, не було чіткого визначення про те, хто міг бути членом цього органу, яка компетенція й багато чого іншого. Отже, наглядову раду визначали як орган контролю.

Згодом, на підставі Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про господарські товариства» від 23.12.1997 № 769/97-ВР інститут «наглядової ради» видозмінився: до підходу ролі наглядової ради внесли зміни (від виключно контролю виконавчого органу до представництва інтересів акціонерів у період між проведенням загальних зборів акціонерів і в межах компетенції, визначеної статутом); право контролю виконавчого органу доповнене правом регулювання його діяльності [2]. Також, запроваджено вимогу формування наглядової ради із числа акціонерів.

У 1999 році Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності господарських товариств» від 05.05.1999 № 622-XIV, змінено роль наглядової ради, яка полягала у контролі за діяльністю виконавчого органу й захисті прав акціонерів. Законодавець передбачив можливість участі в роботі наглядової ради з правом дорадчого голосу представників профспілки або іншого органу, що представляє права трудового колективу [3].

Таким чином, запроваджувався поширений у Німеччині принцип кодетермінації - участь в управлінні працівників компанії, необхідність включення до ради директорів представників робітників, працівників підприємства.

Відмінність від німецької моделі наглядової ради полягала лише в тому що в ФРН участь працівників є імперативною вимогою, в той час як у вітчизняному корпоративному праві закріплювалося лише правова можливість участі представників профспілки або іншого органу в роботі наглядової ради з правом дорадчого голосу.

Розширення повноважень наглядових рад у акціонерних товариствах відбулося у 2008 році, шляхом прийняття Закону України «Про акціонерні товариства». Цим спеціальним актом було визначено вимогу укладення контрактів (на оплатній, безоплатній основі) з членами наглядової ради; можливість представника акціонера входити до складу наглядової ради для представників акціонерів юридичних осіб і держави без права передачі повноважень[4]. На підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» з'явилось положення про «незалежних директорів» - типового правового інституту англо-американської системи корпоративного права .

Значення наглядової ради у діяльності АТ є важливим, а її ефективність та повноваження в більшості залежить від статуту акціонерного товариства. У світовій практиці до повноважень наглядової ради відноситься вирішення всіх питань діяльності, якщо вони не належать до виняткової компетенції загальних зборів акціонерів [6, с. 127]

Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22 липня 2014 року було затверджено Принципи корпоративного управління. У Принципах корпоративного управління описується рекомендація для ТОВ та АТ щодо покращення корпоративного управління своїми підприємствами.

Наглядова рада є важливим елементом в системі корпоративного управління. Налагодивши її функціонування, учасники АТ створюють можливість ефективного функціонування діяльності виконавчого органу та забезпечити складову, яка здійснюватиме

контроль за законністю та ефективністю діяльності виконавчого органу.

Таким чином, проведений історико-правовий аналіз правового статусу наглядової ради дає підстави стверджувати, що на сьогодні її функції щодо управління справами товариства суттєво розширились.

Інститут наглядової ради пройшов шлях трансформації з типової німецької моделі до змішаної моделі, яка поєднує елементи як німецької так і англо-американського типу здійснення контрольно-наглядової функції.

1. *Про господарські товариства: Закон України № 1576-XII від 19 вересня 1991 р.* / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12/ed19910919>
2. *Про внесення змін до Закону України «Про господарські товариства»: Закон України № 769/97-ВР від 23.12.1997/* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769/97-%D0%B2%D1%80>
3. *Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності господарських товариств»: Закон України № 622-XIV від 05.05.1999/* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622-14>
4. *Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17 вересня 2008 року/* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
5. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів Закон України № 2210-VIII від 16 листопада 2017 року / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 6-7, ст. 38.*
6. *Дмитриев Е.О. Место и роль независимых директоров в составе совета директоров (наблюдательного совета) акционерных обществ / Е.О. Дмитриев // Вестник Омского университета. 2013. № 3 (36). С. 127-134.*

ЗМІСТ

ПУБЛІЧНЕ ПРАВО. ПОЛІТИКА В СФЕРІ БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ3

<i>Вовк А.А.</i> Недоліки кримінально-правової регламентації відповідальності за вчинення домашнього насильства.....	3
<i>Збирак Т.В.</i> Адміністративно-правове забезпечення права на достовірну інформацію в Україні	6
<i>Козич І.В.</i> Функції кримінально-правової політики: terra incognita	10
<i>Кныш V.V.</i> The problems of objects and subjects of constitutional violations	13
<i>Микитин Ю.І.</i> Основні вили джерел (форм) кримінально-процесуальної політики країн-членів Європейського Союзу.....	15
<i>Розвадовський В.І.</i> Проблеми офіційного тлумачення конституції України в конституційному провадженні: зміст та форма	17
<i>Устінський А.В.</i> Зупинення перебігу процесуальних строків визначених КАС України у зв'язку із встановленням карантину в світлі забезпечення права на справедливий суд.....	21
<i>Федорончук А.В.</i> Діяльність інститутів громадянського суспільства в період дії карантину в Україні: теоретико-правовий аспект.....	24
<i>Швачка А.В.</i> Проблемні питання призначення пенсії для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.....	27
<i>Шпіляревич В.В.</i> Окремі аспекти дослідження протидії домашньому насильству заходами кримінально-правового характеру	31

ПРИВАТНЕ ПРАВО35

<i>Албу А.А.</i> Категорія управління: цивільно-правовий аспект	35
<i>Александрова В.С.</i> Криптовалюта як специфічний об'єкт цивільного права	39
<i>Банасевич І.І.</i> Публічні та приватні інтереси у регулюванні цивільних правовідносин за участю споживачів	42
<i>Башиурин Н.Я.</i> Способи захисту прав на науково-технічну інформацію	45
<i>Богатчук М.О.</i> Правовий статус засновників наукового парку: постановка проблеми	48
<i>Гришко У.П.</i> Теоретико -правовий аналіз поняття «транспортні зобов'язання».....	51
<i>Данилюк М.Б.</i> Щодо виникнення моменту здійснення корпоративних прав учасниками корпоративних інвестиційних фондів за законодавством України.....	55
<i>Зеліско А.В.</i> Підприємницькі товариства: правові ознаки	60
<i>Ковалишин О.Р.</i> Роль свободи переміщення товарів В ЄС (Role of free movement of goods in EU) ..	63
<i>Логвінова М.В.</i> Чи є договір про патронат над дитиною договором на користь третьої особи?	66
<i>Морозова О.М.</i> Охорона прав виконавців у мережі Інтернет.....	71
<i>Стефанішин Н.М.</i> До питання про співвідношення понять «охорона прав інтелектуальної власності» та «захист прав інтелектуальної власності».....	76
<i>Турянця М.-М.І.</i> Правовий статус брокера на товарній біржі.....	80

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА.....85**

Данилюк Л.Р. Екологічне інформування як захід
забезпечення екологічної безпеки85

Кисилиця Н.Д. Проблеми юридичної природи
права оренди землі.....88

**ФІЛОСОФСЬК, ІСТОРИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ
ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....92**

Гуцалюк В.В. Філософські витоки концепції права
розпоряджатися власним тілом92

Кравець В.І. Історико-правовий аналіз правового
статусу наглядової ради в акціонерному товаристві95

Наукове видання

**Щорічна Всеукраїнська науково-практична
конференція молодих вчених**

**«Вдосконалення правового
регулювання прав та основних
свобод людини і громадянина»**

В авторській редакції
Комп'ютерна верстка Ігор КОЗИЧ

Підписано до друку 19.04.20. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 8,3. Наклад 120 пр.
Зам № 24/19-20.

Віддруковано
в навчально-науковому юридичному інституті
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
76018, м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44а